

KATEKISMOS

KATEKISMOS

KATEKISMOS

FINITIKO
EVANKELIAKO LUTERISKO
KHANGARJAKO
KRISTIANO SIKJIBA

Prissilijime aro
khangarjako samliba
bereh 1999

*Finitiko evankelis-luterisko khangarjako
Hangarjakofalliba*

BARO FOOROS 2022

Tšeeribosko gruppos

Dauva Finitiko evankelis-luteresco khangarjako katekismos hin föddidas khangarjako samlibosko alsibosta, katta följudas, te khangarjako samliba puhtas 7.5.1993 praalune rahhalengo samliba te tšeeren byrjiba nevo kristianosikjibosko haal.

Praalune rahhalengo samliba velkadas aro vooresko beñhiba 1995 kristiano sikjibosko alsibosko ranniboskereske utšuno rahhal Eero Huovinen.

Rannibosko prosessos stessudas triin bereñ. Utšuno rahhal Huoviseske sas naavime paaluno huupa, so drabadas saare naalune rannibi, ta mienidas doolen lau paalal lau rannimen, ta samludas butvares tšetanes te del paaluno mieniba. Paaluno grubbosko ranniboskero hin teologosko lisensiatos Matti Poutiainen ta patrosko ranniboskiiri Leena Huima koone jelpade aro rannibosko butti.

Alsiba sas meklo aro utšuno rahhalengo samliba 21.1.1998. Utšune rahhalengo samliba tšerdas doolesko paalal pengo iego alsiba khangarjako samliboske aro hyöstako tiija 1998.

Khangarjako samliba parudas kutti utšune rahhalengo samlibosko alsibosko tekstos ta hluutimes joon dikne tšihkimeske douva 12.11.1999. Kristiano sikjibosko naaveske aulo Katekismos. Romani tšimbako risiba hin tšerdas Henry Hedman.

Katekismos hin dielade numrengo stedi, save följavena Martti Lutheresco Besko Katekismosko dieliba. Douva hin iek mengo khangarjako iekibosko liinenna. Douva oppenbaaradiilo vaaguno var aro Kakjako them bereñ 1529.

Aro sakko Katekismosko stedos hin vaagos rettibosko tekstos. Doolesko paalal hin ajasave Bibliako laave so hunjuvena aro saaka. Trittones hin Besko Katekismosko prissime stedos finitiko risiba. Aro passibosko iekibosko rettiba Lutheresco tekstos hin tšundo sakko heeresko passibosko stedengo paalal

KATEKISMOSKO TŠEERIBOSKO HUUPA

Graafino plano ta farabiba: Petteri Kivekäs
Farabibosko materialos ta farabi aro Luonnonkuva-arkisto

ISBN 978-951-789-745-7 (PDF)

Grano Oy
2022

DRABIBOSKIRESKE

Katekismosko starkiba hin phenlo stöttes ta klaarimes, so kristiano passiba hin. Doolesko baaride butti hin te rigaves meen te džiiven aro passiba Deeveles ta kamliba vauresta ar vaures.

Deñ biñiba, passibosko iegiba ta Maro Daad-mangjiba hin katekismosko džii. Doola hin tšetane buut deulikaanenge koone ĥunjude aro froojime khangarengo thaane. Martti Lutheresko Besko Katekismosko paalal aro dai katekismos hin tšundo niina bolliba ta kvellakiiresko sakramentengo raaluno ta vaure mañkurne stedi.

Deñ biñibi sikina dživibosko botnesko laaga: so meen mote tšeeren ta so te mukkes nikki uutan tšeeriba. Passibosko iekiba rakkila dotta, koon Deevel hin, so Jou hin tšerdas mengo ĥaal ta so Jou dela menge. Maro Daad-mangjiba rigila meen te manges Deeveles, ka ame rikkavahas phallo passibosta apo les ta ame vojuvahas te džiiven apo lesko džintaha. Bollibosko sakramentos hin mengo deulikaano dživibosko botnos. Kvellakiiro džorila meen te džiiven aro passiba ta kamliba. Bibliako lau, padresako prossiba, mangjiba ta Deevelesko singliba rigavena meen dženom dživiba.

Katekismos hin tšeeresko deulikaano vastesko liin, so sikila stöttes Bibliako mañkurno raaluno. Douva rakkila menge ta džorila meen mañkar sakko divisako džiiiben. Ame vojuvaha pappales tenkaven, so douva kammela te phennes bi menge.

”Naaluno rakkiba aro romano tšimbako risiba!

Romano tšimbako katekismos jelpila romani tšimbako ta kulttuuresko aañhîba aro rannimen forma. Aro katekismos hin phurane ta merknime mangjibi ta passibosko dieli romano tšimbaha. Aro da diives doola naa aañte it. Panna romano tšimbako katekismos boñlila tšimbako rakkibosko thaane aro deevelesko tšenstibi ta aro iega mangjibosko tiiji. Katekismos dela doolesko drabiboskiirenge džintavitika tenkibi mangjibongo ta passibosko dielengo merknibosta aro romane deulikaanengo sakko diives.

Henry Hedman
Rootiboskiiro

RAALUNO

DEĤ BIĤIBI, paĥ 7

- 1 Iekto biĥiba – 2 Duito biĥiba
- 3 Tritto biĥiba – 4 Startto biĥiba
- 5 Pangĥto biĥiba – 6 Ĥouto biĥiba
- 7 Eftato biĥiba – 8 Ohtato biĥiba
- 9 Enjato biĥiba – 10 Deĥto biĥiba
- 11. Laaga – Kamlibosko laaga

PASSIBOSKO IEGIBA, paĥ 30

- 12–13 Vaaguno passibosko stedos
- 14–18 Vauro passibosko stedos
- 19–24 Tritto passibosko stedos

MARO DAAD – MANGJIBA, paĥ 57

- 25 Maro daad – 26 Iekto kammiba
- 27 Vauro kammiba – 28 Tritto kammiba
- 29 Startto kammiba – 30 Pangĥto kammiba
- 31 Ĥouto kammiba – 32 Eftato kammiba
- 33 Sisto parkiba

SAKRAMENTI, paĥ 76

- 34 Kurko bolliba – 35 Boldibosko nis
- 36 Boldibosko merkniba
- 37 Raiesko kurko kvellakiiro
- 38 Kvellakiiresko nis – 39 Kvellakiiresko merkniba

BIBLIA, PADRESA TA SINGLIBA, paĥ 91

- 40 Biblia – 41 Padresa
- 42 Mangjiba – 43 Raiesko singliba

Deh bihibi

1. Me som Rai, to Deevel. Tuut na mote aahhel
vaure deule.
2. Ma tšutšes khaar Rajjesko, to Deevelesko nau.
3. Kurka to kurkesko diives.
4. De patti to daadeske ta dake.
5. Ma de mer.
6. Ma phagar to džiftiba.
7. Ma tšoor.
8. Ma phen bango sanniba to neeruno
komunista.
9. Ma faata to neeruno komunisko iegiba.
10. Ma faata to neeruno komunisko džuuja,
buttiakiire, kriatuuri, naaka tši, so hunjula
leske.

1

IEKTO BIĤIBA

Me som Rai, to Deevel.
Tuut naa leha te aaĥĥes vaure deule.

Deevelesko pinsiba hin mengo dživbosko koni kuĥĥide ta veeride saaka. Deevel vela mengo neer maĥkar dživiba, vaĥka ame na alti hajuvaha douva. Deevelesko neer komunis it tiija traĥĥela ta kamlila Les. Deevelesko kurkiba džangila traĥiba bi Deevelesko kamliba sterdila lesko ring.

Aro lesko biĥibi Deevel sikila, sar meen mote te džiiiven. It tiija Jou sikila mengo peskiiresko tenkiba ta mengo bangiba. Vaaguno biĥiba puĥĥela, sosko praal ame tšuuvaaha mengo dživiba. Koon elle so hin mengo deevel?

Saare roodena tši, kai vojula te phandel pesko haagiba. Ame passaha, te louvo, volla ta pattiba siilavena meen. Ame tšuuvaaha mengo dživiba mengo kokarengo ta iega buttiengo praal. Douva, kai ame vaagos passaha, hin mengo deevel. Mengo iega deule hin endo mengo haagengo ta suunengo paljibi. Doola na vojuvana den, so lovavena.

Iek hortto siila hin Deevel, koon hin tšerdas tšutšesta saaren ta oppenbaaradas te aaĥĥel saaresko Rai. Lesko nis hin džiiiben ta saaro tšiĥkiba, so meen hin.

Ke ame siiluvaha kokaro tšeerime bideulen, ame risuvaha nikki Deevelesta ta lesko kamlibosta.

Dooleske ka Deevel hin saaro tšihkibosko diijiboskiiro, amengo kamliba ĥunjula leske. Jou kammela te aaĥhel amengo innasto Deevel.

■ Jeesus phenjas: "Kai hin to barvaliba, doori hin to džii." (Matt.6:21)

■ "Pira to Rai, to Deevel, hilo to džesta ta hilo to marmosta, hilo to džooresta ta hilo to džaanibosta, ta to neeruno komunis sar tuut kokares." (Luuk. 10:27)

Me som Rai, to Deevel. Tuut na mote aaĥhel vaure Deulen mango paĥhal.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Ameen mote pertal saaren traĥhen ta piraven Deevel ta passen apo les.

(Lutheresko Besko Katekismos)

2

VAURO BIËIBA

Ma phen banges Raijesko, to Deevelesko nau.

Deevelesko nau hoorila meen dotta, koon Deevel hin ta so jou kammela. Douva džangila aro meen it tiija bifreediba ta bilaavime saakniba. Aro saare mengo drouve tiiji meen mote te risuven Deevelesko ring ta ventaven lesko jelpiba. Deevel hin lovadas te ħunnel, ka ame khaaraha les passibossa lesko naaveha.

Deevelesko nau hin kurko. Ame tšeeraha lesko nau horttas, ka ame mangjavaha, daha patti, ta paarkavaha les. Jakkes ame iegavaha les mengo iego, innasto Deeveleske.

Ka ame aro Deevelesko nau elle les sterdimen, draataha amengo iega gottibi elle teljuvaha vauren, taala ame tšaljvaha lesko nau banges. Deevelesko naavesko spiiijiba merknila Deevelesko perdal dikkiba ta džaanimen risuvaha nikki lesta.

■ Tumen mote traĥĥen Rai, tumengo Deevel, tŝenstaven les ta solĥarven innasto aro lesko nau. (5. Moos. 6:13)

■ Deevelsko mekkime botnos aahĥela drouvo, ta doi hin sar merknos daala laave: "Rai pinsila lesko iega" ta "Mo mukken bangibosta sakka, koon phennela Raiesko nau". (2. Tim. 2:19)

Ma tŝutŝes phen to Deevelsko nau, taala Rai na mukkelä uutan dömmiba dooles, koon tŝutŝes phennela lesko nau.

SO DOVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes te traĥĥen ta piraven Deevel, te ame na aro lesko nau haagavaha bengiba, solĥarvaha, tŝeeravaha, ĥoĥavaha, naaka ame lokkavaha, bi daha gooli lesko nau te jelpavel meen aro saaro mengo nyödä, kammaha, daha baro paarkiba ta paarkavaha dooles.

(Lutheresko Besko Katekismos)

3

TRITTO BIĤIBA

Kurka to hyylibosko diives

Deevel hin diias komuniske butti ta hyyliba. Aro hyyliba ĥunjula panna vaure sar bi souviba ta trupposko hyyliba. Stanniba Deevelesko naal hin hyylibosko diivesko koni ĥoolide starkiba.

Aro stilliba ame dikkaha kurkesko aaĥĥiba, vaĥka ame na hajuvahas te den dooleske nau ta muoda. Amengo iego phagirba ta džiibeneko truhĥulesko riitiba skofjuvena aro meen puĥĥibi ta mostuvena te rooden aro doola svaaribi.

Kurko Deevel kammela te svaaravel minge. Aro lesko lau jou vela aro mengo boliba ta rakkila mengo tšimb. Ke ame na kammaha te kannen Deevel, ame tšuuvaaha les auri mengo dživibosta.

Kurko diivesko Deevelesko tšenstiba hin tšetano stedos, kai Deevel kokares rakkila minge ta me leske. Bibliako kurko laavesta ame sikjuvaaha te džaanen, so Deevel phennela minge ta sar jou svaarila amengo mangjibi.

Kurko diivesko froojiba vaure divisenna minsila panna dotta, te meen hin mostiba te aaĥĥen hyylibosko diives. Deevelesko tšiĥko kammiba hin, te sakka lenas voijiba te rikkaves hyylibosko diives.

- Aro hõu diives Rai tšerdas deula ta phuu ta hõõni ta saaro, so aro doola hin, bi eftato diives jou hyygladas. Dooleske hõaal singladas hyylibosko diives ta kurkadas dooles. (2. Moos. 20:11)
- Ke tu na staaveha aro them kurko diives ta na draateha to iega saaki aro mo kurko diives, ke tu naaveha kurko diives bahtalo diiveske ta Raijesko kurko diives pattibosko diiveske, ke tu deha pattiba douva jakkes, te tu na staaveha to iega saakengo paalal, na tšeereha tšõõpi ta na draateha to iega saaki, taala tu leha te bahtaves aro Rai. (Jes. 58:13–14)
- Jeesus phenjas: "Sabatesko diives hin komunisko hõaal naaka komunis naa sabatesko hõaal. Jakkes Komunisko Tšau hin sabatesko Rai." (Mark. 2:27–28)
- Jeesus aulo aro Nasaretosko fooros, kai jou sas barjudas, ta džeelo aro sabatesko diives aro synagoogos. (Luuk. 4:16)

Kurka to hyylibosko diives.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes trahtõen ta piraven Deevel, te ame na dikkaha teelal Deevelesko lau ta doolesko rakkiba, bi rikkavaha douva kurkimen, hõunnaha ta sikjuvaha douva džintaha.

(Lutheresko Besko Katekismos)

4

STARTTO BIĤIBA

De pattiba to daadeske ta dake.

Deevesko džinta hin, te saare kenten hin daad ta dai. Lenge ĥunĵula baro kuĥĥiba ta pattiba dooleske, te joon aahĥena mengo phurnide.

Phurnidengo butti hin te siilaven kentos ta rikkaven omsorga lesko tšihko aahĥibosta ta barĵibosta. Leen mote sikaven leen te pinsaven Deevel ta piraven lesko neeruno komunis. Kentos hin niina rettiba ta kammiba te vojuvel den pattiba pesko phurnidenge.

Vaĥka phurnide kammena tšihkiba pengo kentenge, lengo laave ta butti vojuvena aahĥen uutan piriba ta bange. Taala, ka ame kammaha te tšeeren prissi amengo phurnidengo džinta, hin meen mostiba te ĥunnen ta veeraven leen. Biĥiba kammela niina bare komuja te den pattiba phurnidenge ta len omsorga lenna.

Aro tšetano thaan phirime vollako stauĵina ĥunĵula naaluno vollake. Doolesko butti hin te siilavel saare folki ta rikkaves omsorga reetibosko pherdibosta. Tšihko naaluno volla hin Deevesko koni fendide nisji. Passiba Deeveske hin endo fuortunide sar komujengo kanniba.

Ka ame daha pattiba doolenge, koonen hin passime vollako rikkibosko butti, ame sikavaha passen Deevesko omsorgiba. Deevel lovila, te datta aavela tšihkiba niina menge kokarenge.

■ Ħun to daad, koonesta tu hin liial dživiba, ma dik teelal to dai, ka joi hin phurani. (Sananl. 23:22)

■ Kenti, aahĥen kannime tumengo phurnidenge ta Raijeske, dooleske te douva hin horttas. "De pattiba to daadeske ta dake" hin angluno biĥiba, kai hin loviba: "te tu baĥtavehas ta džiivehas ĥarĥal apo them". Ta tume daade, ma skofjuven ĥooli aro to kenten, bi barjaven ta reetjaven leen Raijesko džintako paalal. (Ef. 6:1–4)

De pattiba to daadeske ta dake.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes traĥĥen ta piraven Deevel. Te ame na dikkaha perdal naaka ĥooljavaha mengo phurnide naaka mo naalune komuja, bi daha pattiba, tšenstavaha, piravaha ta kuĥĥavaha leen.

(Lutheresko Besko Katekismos)

5

PANGHÛTO BIHÛIBA

Ma de mer.

Dooleske ka Deevel hin kamliba, jou kammela, te ame piravahas amengo neeruno komunis sar meen kokaren.

Sakko komunisko dživiba hin Deevelesko nis ta jakkes kuñ. Meen naa lova te mukken mengo neeruno komuniske tši bangiba ta liidiba. Meen mote te siilaven les aro saaro aahñibi. Hortto jelpiba mote den koni narvalide komujenge.

Neeruno komunisko piribosko bihûiba tšalila jakkes iek komunis sar tšetaniba. Ka naaluno volla hin doolengo ring, koonengo dživiba ta tšiñko aahñiba hin aro faarliba, douva tšeerela fendideske piribosko perdiba aro tšetano thaan. Tšetano tšiñkibosko haal naaluno volla vojula te tšaljavel niina mostibosko maneeeri te niekavel gruovalo vollako barjiba.

Sar iek komunis meen naa lova te lel rettiba aro mengo iego vast. Dooleske meen mote den prossiba ta mukken veeriba. Ke ame skaadavaha komunis ta dživiba, ame aahñhaha prissi Deevel ta lesko luonibosko butti.

■ Jeesus phenjas: "Tumenge hin sikjade dauva daadenge diijime biñiba: 'Ma de mer.' Douva, koon dela mer, mo lel tingengo horttibosko dömmiba. Bi me phennaa tumenge: 'Sakkaiek, koon hiistila lesko phaal, mo nouruvel horttibosko dömmime." (Matt. 5:21–22)

■ Ma len horttiba tumengo iega vast, kamle maale, bi den Deevel te sigavel lesko hooli. Hin rannime: "Maan hin dömmiba, me presavaa buttiengo paalal" – jakke phennela Rai. (Room. 12:19)

■ Kamliba na tšeerela neeruno komuneske tši bangiba. (Room. 13:10)

Ma de mer.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes trañhen ta piraven Deevel, te ame na tšeeraha tši skaadiba elle liidiba mengo neeruno komuniske, bi jelpavaha ta džoravaha les aro saare dživibosko hyövibi.

(Lutheresko Besko Katekismos)

6

HOUTO BIHIBA

Ma phagar to džiftiba.

Deevel hin tšerdas komujen džeeneske ta džuujahe. Seksuaalos hin iek dielos Deevelesko luonibosko buttiatta. Doolesko tenkiba hin te tšenstavel maňkar džeenesko ta džuujahe tšetibosko byrjiba ta spaariba. Tšetano aaňhibossa ame vojvaha aanen lohiba vaureske, sikjuvaha te tšenstaven kamlibossa ta barjuvaha nevo hlehtako tšang.

Džiftiba hin huupako botnos. Phirime phandiba ta tšetano thaanesko džoraliba, dena dooleske douva siila. Aro altino džiftiba džeenesko ta džuujahe maňkurno dživiba vojula koni fendideske pherjuvel sar Deevel hin tenkadas.

Džiftibosko siiliba tšalila iego ta vaurengo džiftiba. Aro bihibosko ring hunjula saaro dživibosko fanibi. Kamlibosta ta svaaribosta nikki liijime seksuaalos piskarvela komunis ta phagirla pes kokares ta vauren.

Džiftibosko phagirba heujila koni hoolide komunisko tšetiba ta hiidrula dživibosko botnos. Vaurengo maňkurno prossiba ta kammiba te phandes tšetanes vojuvena te jelpaven horttas bengalo aaňhibosta. Džiftibosko hluutime phagirba vojula rigavel aro džiftibosko froojiba.

Hluutiba te džiftaves pappales hin anglal svaariba ta tšatšuno saaka. Doolesko aaniba Deevelesko ta

komujengo naal, na puĥĥela bi kammiba te phandel bi panna noodiba ta prossiba.

■ Na Deevel tĥerdas bi dĥeenes naaka na diias dĥiviba ta onnos bi leske. Sar dĥeeno kokares vojulas te puĥĥel Deevelesta kenti? Dikken tumengo naal, te tĥek tumenna na mukkelas lesko dĥuujja, koones hin liias, ka sas terno! (Mal. 2:15)

■ Jesus phenjas: "Bolibako byrjiba Deevel tĥerdas komunis dĥeeneske ta dĥuujake. Doolesko ĥaal dĥeeno mo mukkel pesko daad ta dai ta mo sankuven pesko dĥuujaha, jakkes te, dala dui vena iek masseske. Joon na aahĥena butide dui, bi aahĥena iek. Ta so Deevel hin tĥundas it, douva na mote komunis te froojavel." (Mark. 10:6–9)

Ma phagar to dĥiftiba.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes traĥĥen Deevel, te ame rikkavaha mengo dĥiftibosko laave ta tĥeeribi dĥuusien ta fallimen ta panna piravaha ta daha pattiba mengo dĥiftiboske.

(Lutheresko Besko Katekismos)

7

EFTATO BIĤIBA

Ma tšoor.

Louvo ta iekiba aahhena Deevelesko tšihkiba ta hyövime nisja. It tiija doola aahhena komujengo thaanesko baaride bideulen.

Deevelesko tšeerime tšihkiba hin hyövime saarengo. Kamliba bihila meen te len omsorga saarengo dživibosko aahhibosta. Mengo tšetano svaariba džala praal hilo komunisko than. Ke ame roodaha bi mengo iego hyöviba tšuoorengo jelpimen, ame tšooraha doolenna, koonengo dzivibosko aahhibi, hin koni bengalide. Meen mote aahhen fäärdime te mukken jakkes mengo iego sar mengo folkengo tšihkibosko aahhibosta. Meen na lova te tšoooren gurha elle iegiba naaka lova te hommaven doolen menge kokarengo banges. Tšooriba hin panna douva tšetano iegibosko liijiba ta phagirba. Komujengo tšihko tšaljiba, bisvaariba aro butti ta lokriba hin iego tšihkibosko rootiba vaurengo presibosta. Trystalibosko lurriba ta luonisko hleetibosko veegibosko mukkiba hin it sar tšooriba naalune hlehtengo tšanga.

■ Bange solhîrbi ta hohibi, meribosko tšeeribi, tšooribi ta skaffengo phagirbi barjuvena sakka stedi, rattesko tšeeribi fôljuvena rattesko tšeeribi. Doolesko haal phuu ömsula öödime thaaneske, saare dooleske komuja tšinjüvena. Vilda kriatuure ta deulako tširikja meerena, hÿönosko matše nahüvena. (Hoos. 4:2–3)

■ Tšoor na mote butide tšoorrel, bi mo jou tšeerel butti ta mo reetes lel lesko lyönos, jakkes te jou vojula te del doolenge koonen hin nyöda. (Ef. 4:28)

Ma tšoor.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes trañhen ta piraven Deevel, jakkes te ame na tšooraha mengo neeruno komunisko louvo elle iegiba naaka meen naa lova te hommaven douva menge kokareske lurribosko tšÿöpensä, bi jelpavaha les te lel butide ta te siilavel lesko iegiba ta buttiako tšeeribosko louvo.

(Lutheresko Besko Katekismos)

8

OÛTATO BIÛIBA

Ma phen bango tšeekniba to neeruno komunista.

Deeveslesko džinta hin te komuja denas patti mañkar peen. Aro neeruno komunisko piriba ĥunjula panna lesko aakjako ta pattibosko siiliba. Doolengo nahiba hin drouvo diiben, doolesko pinsiba vojula aahhel hilo dživibosko tiija.

Menna kokaresta ame kammaha te ĥunnen bi tšihkiba. Meen mote rakkaven mengo neeruno komunenna jakkes sar ame kammaha leen te rakkaven menna. Ke vaure rakkavena lesta bengale saaki, kamliba kammela menna te jelpaven ta dristaven les. Vauro komunisko aakni mote siilavel garimes ta phukimes. Aro avrino dživiba ĥunjula horttibosko ta tšatšibosko kammiba ta panna phiriba. Naaka meen naa lova te phukaven, neeruno komunisko phagirbi utan tšatšo džaaniba ta veegime doñ. Phagirme saakengo dömmiba hin passide aro horttibosko instituutos, so roodela doñibongiire ta tšuuvela leen prissi lengo buttienna. Aro mengo kokaro dživiba meen na mote doñhaven vauren naaka na mote phukaven lengo svaagiba. Mengo butti hin te dristaven leen te aven phirimen lengo paaluuno saakenna, ta te rooden nevo ring aro lengo dživiba.

■ Ma rakka vaurenge hõhane saaki naaka ma jelpa bango tšeeriboskeres te tšeeknaves hõhanes lesko tšihkeske. Ma nahuves huupaha te tšeeres bangiba naaka aro riitibosko saaka hõha jakkes sar vaure komuja ventavenas. (2. Moos. 23:1–2)

■ Ma hõhaven mahkar peen. Tume koone hin liine tumengo praalesta nikki phurano komunis saare buttinensa ta koolade aro nevo, so alti neevula jakkes, te tume sikjuvenas alti fendides te pinsaven lesko Tšeeriboskeres ta te aven sar Jou hin. (Kol. 3:9–10)

Ma phen bango tšeekniba to neeruno komunista

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA

Meen mote jakkes traheen ta piraven Deevel, te ame na butide na rakkavaha hõhane saaki, na lurravaha lesko passiba, na rakkavaha ilako saaki lesta, elle na tšimbibonsa mekkaha teelal lesko aakni, bi rikkavaha lesko ring, rakkavaha lesta tšihkiba ta dikkaha saare lesko tšihkiboske.

(Lutheresko Besko Katekismos)

9

ENJATO BIĤIBA

Ma faata to neeruno komunisko iegiba.

Enjato ta deĥto biĥiba hin sikiba dotta, sar duural kamlibosko faatiba, te pesĥeeresko volla vojuvena te džal. Aro doola boĥlavena ta ĥooljavena douva, so hin phenlo sigide aro biĥĥibi. Deevel dikkelabi mengo garime tenkibi ta tšuuvela lesko biĥibi te tšalaves niina mengo arruno haaga.

Ameen mote siilaven ta rikkaven mengo neerune komunisko ring, vaĥka meen mote mukken mengo iega horttibi. Deevel niekila meen te faataven iego fendiba vauresko ĥaalesta, vaĥka tšeerahas douva reetes laagaha.

Biĥibi kammena te tšeeren horttas vaĥka tšetano thaanesko laaga na doi postulas. Doola risavena mengo dikkiba are mengo arruno dživiba ta mengo vandribosko ĥooljide doĥĥi. Vauro komunisko iegibosko roodiba ta faatiba hin alti bipassibosko sikiba Deeveleske, vaĥka douva aaĥĥelas džesko arruno tenkiba. Deevel kammela menna, te ame passahas bi les ta ventavahas lesta saare tšĥĥkiba aro mengo dživiba.

■ Voih, doolen, koon tenkavena bangiba, panna aro lengo vondros joon tenkavena bengale saaki. Sarra joon tšeerena pengó tenkibi, doi leen hin volla. Joon roodena oogri ta lurrana doolen, ta lena vaurengo tšeere. Joon traadena komujen aro tšuuriba, ta lena phuu koonesta kamma. (Miika 2:1-2)

■ So meen mote phennen? Hinko laaga greh̄hos? Naa, horttas. Bi laagako džaanibosta me aujom te pinsavaa greh̄hos. Elle laaga naas phenjas mange: "Ma faata," me na naas džaanidom douva. (Room. 7:7)

Ma roode to neeruno komunisko iegiba.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes traĥĥen ta piraven Deevel, te me na lurravenas te rooden mengo neerune komujengo iegiba elle tšeere, naaka na laha douva laagako ta horttibosko svalaka, bi džintaha jelpavaha les te rikkavel douva.

(Lutheresko Besko Katekismos)

10

DEËTO BIËIBA

Ma faata to neeruno
komunisko džuuja, buttiboskiire,
kriatuuri naaka tši,
so ĥunjula leske.

Aro Deevelesko tšeerime boliba ĥunjula muut vaure saaki sar guosengo iegiba. Fuortuno dielos aro mengo dživiba hin doola komuja, koonensa ame džiiivaha ta tšeeraha butti.

Aro sakko komunisko dživiba hin starkiba ta butti. Douva pherdila doi stedos ta doi aahĥibi, kai ame džiiivaha. Meen mote siilaven ta jelpaven saare doi, so ĥunjula aro mengo neeruno komunisko dživiba. Ka ame fõljavaha Deevelesko kammiba, ta mengo iego tenkiba ta tšuuiviba meen aro mengo neeruno komunisko stedos, me laĥĥaha hilo tiija neeve veiji te tšeren tšiĥkiba. Ajasavo kamliba roodela aro sakka stedos maneera ta tšenstavel.

Biĥibonge arriba vojuvaha te phukaven te phennen, te meen mote piraven Deevel perdal saaren ta mengo neerune komujen sar meen kokaren. Meen mote amsaven vauren sar ame kammahas meen te amsaven.

■ Jeesus phenjas: "Saare so tumen kammena komujen te tšeeren tumenge, tšeeren tumen lenge. Dai hin laaga ta profeti." (Matt. 7:12)

■ Biñibi "Ma phagar to džiftiba", "Ma de mer", "Ma tšoor", "Ma faata", jakkes saare vaure, vojuvaha te samlaven dai lau: "Pira to neeruno komunis sar tuut kokares." (Room. 13:9)

Ma roode to neeruno komunisko džuuja, buttiboskiire, kriatuuri naaka tši, so ĥunjula leske.

SO DAUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Meen mote jakkes traññen ta piraven Deevel, te ame na lurraha, siilavaha, laa siilaha, mengo neerunokomunisko džuuuli, buttiboskiire elle lesko kriatuuri, bi khaaraha saaren te aaññen aro lengo buttia ta te pherdaven lengo uuñliba.

(Lutheresko Besko Katekismos)

Biĥibi Kamlibosko laaga

Biĥibi phukavena, saavo laagaha saaren hin tŝiĥko te džiiven. Aro saare religioni ta kultturi hin pinsime douva kamlibosko kammiba. Komunis hajula, te aro biĥibi hin phukime dživibosko iego laaga. Aro laagengo phagirba ta niina aro doolengo rikkiba hin fóljibi, so džana duuride sar bi komuniske kokares. Doola tŝalavena niina huupa ta tŝetano thaan tŝangesta ar vauro.

Dooleske, ka Deevel kammela tŝiĥkiba komuniske, Jou ventila hortto kamliba. Biĥibi na aahĥena dživibosko sikijba. Doola sikavena, te tŝek menna na vojula pherdaves, Deevelesko biĥibi, vaĥka mengo džii sikilas douva reetes. Mengo arre hin tŝek, so hin prissi Deevelesko pirime džinta. Vaĥka tŝeerahas tŝiĥkiba, ni ame roodaha mengo iego naaliba. Ke meen na aahĥela passiba aro Deevelesko tŝiĥkibosko navarsiina, ame dikkaha vaagos omsorga mengo iega tŝiĥkibosta. Taala mengo kontakti aro vaure komuja bengjuvena.

Biĥibi sikavena menge, te mengo dživibosko koni fuortuno ta botnosko saaka hin passiba apo Deeveles.

■ Tukke, komunis, hin phukime, so hin tšihko. Bi dauva Rai tutta ventila: tšeer douva so hin reet, sika kamliba ta tšihkiba ta vandru jakka phirime, ta to Deevel te hannel. (Miika 6:8)

■ Dotta ame džaanaha te piraven Deevesko kenti, te ame piravaha Deevel ta rikkavaha lesko bihibi. Douvaha Deevesko piriba hin, te ame rikkavaha lesko bihibi, naaka doola naa drouve te rikkaven. (1. Joh. 5:2–3)

SO DEEVEL PHENNELA DALA SAAKENNA? SVAARIBA:

Jou phennela jakkes: Me, Rai, to Deevel, aahhaa hjojado Deevel, koon tšuuva kenti te svaaraven lengo daadengo bengale tšeeribonna alti aro tritto ta startto tšanga, ke joon hiistavena maan, bi aadurjenge tšangengo tiija sikavaa mo nooda doolenge, koone kammena maan ta rikkavena mo bihibi.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevel hoodila straffibossa saaren, koone phagarvena lesko bihibi. Doolesko haal meen mote traheen lesko iiniba, naaka meen naa lova te tšeeren prissi dala bihibi. Saareng doolenge koon rikkavena dala bihibi jou lovila noodiba ta saaro tšihkiba. Dooleske meen mote piraven les, ta siilaven les ta panna rikkaven bahtales lesko bihibi.

(Lutheresko Besko Katekismos)

Passibosko iegiba

Me passaa apo Deeveles,
Daades, Saaro Volliboskiires,
deulako ta themmesko Tšeeriboskiires,

ta apo Jeesus Kristuses,
Deevelesko innosto Tšaaves,
amengo Raijes,
koon sas tšerdo Kurko Onnosta,
föddidas džuuusi tšatta Mariata,
liidadas aro Pontius Pilatusesko tiija,
sas spiikime apo truĥĥul, merdas ta sas
gruopimen,
džeelo teelal aro meribosko piiri,
aprudas tritto diives meribosta,
džeelo apre aro deula,
beĥĥela Deevelesko, Daadesko, Saaro
Volliboskiiresko,
hortto ring ta hin doorita,

te avel te dömmavel dživime ta muule,
ta apo Kurko Onnos,
kurko tšetano khangari,
kurke komujengo tšetiba,
greĥĥengo prossiba,
trupposko apre aaĥĥiba
ta altino dživiba.

IEKTO
PASSIBOSKO STEDOS

12

Me Passaa apo Deeveles,

Aro passibosko iegiba hin stöttes phenlo, so Deevel menge dela ta so jou tšeerela mengo haal. Ame na vojuvaha pherden douva passiba ta kamlibosko puñhíba. Bi Deevel nisjila menge passiba ta phirila mengo džes kamlibossa.

Mengo džaaniba na vojula te hajuvel Deeveles. Lesko aahñibosko hoolibi amenge deulikaanenge hin niina garime. Deevel bi hin oppenbaaradas pesta saare, so hin hyövime, te ame vojuvaha te džiiiven aro passiba apo les.

Deevel sikila pes menge sar Tšeeriboskero, Phiriboskero, ta kurkiboskero. Jou hin tritto tšetano Deevel: Daad, Tšau ta Kurko Onnos. Deevel hin tšerdas saare, jou hin aulo sar ame aro Lesko Tšaaves ta jou hin neer aro Kurko Onnos. Deevel na aahñhela tšutšo duural aahñhime byrjibosko doñ naaka džoor uutan komunis, bi Jou tšeerela butti aro tšeeribosko luonos ta aro historios ta vela mengo neer kokares.

Passibosko iegiba hin Deevelesko tšihko buttiengo paarkiba. It tiija ka ame kammaha passiba menge kokarengé, paarkavaha Deeveles lesko kamlibosta so hin uutan grensa. Passibossa ame laha prissi

Deevesko nisja ta daha siila les, rikkavaha lesko lovibi sar tšatše ta trommuvaha mekken meen doolengo praal. Khangarjako tšetano passiba džorila meen panna taala, ka mengo iego passiba derrula.

■ Džaanen, te Rai hin Deevel. Jou hin meen tšerdas, ta lesko ame aahhaha, lesko folkos, ta lesko ookrengo bakre. (Ps. 100:3)

■ Jeesus phenjas: "Koon iegila maan sar mo iego komujengo naal, dooles me niina iekavaa mo Daadesko naal aro deula." (Matt. 10:32)

13

Daades, Saaro Volliboskiires, deulako ta phuujaako Tšeeriboskiires,

Deevel hin saaresko Tšeeriboskero. Jou hin lesko laaveha tšerdas hilo bolibako altino. Džaaniba roodela bolibako föddibosko merkniba ta naturosko ta komunisko auri barjiba. Passiba passela doi, te saarengo paalal hin Deevelesko tšeerime džinta ta kamliba kajo bolibako than.

Deevelesko tšiňko luonibosko butti na grensila bolibako ta dživibosko byrjiba. Luonibosko than na aaňhela kuoro dielosko vasta, dooleske Deevel kokares rikkila dotta pappales omsorga. Dživibosko siiliba, horttibosko faniba ta komujengo maňkurno maaliba hin naalune farabi dotta, te Deevel tšeerela butti aro lesko luonibosko than ta kamlila doolen koone Jou hin tšerdas. Saaro, hortto, džuuuso ta rankano hin aulo lesta. Tšeer, ħaaben ta piiben, sastiba ta paňiba hin Deevelesko nisja.

Sar Luoniboskero Deevel hin sakka komunisko deulino Daad. Ame sam lesko kenti ta ame džiiivaha rikkime aro lesko omsorga. Mengo dielos hin te siilaven ta rikkaven omsorga Deevelesko bolibosta. Aro dai butti me sam svaarime mengo Luoniboskiireske.

Luonime boliba ħunjula niina Deevelesko deula. Douva na aaňhela aro dai dživiba mengo pinsibengo neer, bi passibossa ame vojuvaha hajuven doolesko aaňhiba. Engli hin Deevelesko luonime pesko kammibosko ta kamlibosko boodengiire.

Deevelesko volla hin uutan grensa ta altino. Panna aro historisko phaaro tiiji ta komujengo drouve dživibosko dieli saaro fanula apo lesko kammibosko mekkiba. Taalaki, ka me na hajuvaha elle na laha prissi liidiba, ame vojuvaha siilaven mengo saaro volliboskiiresko Daades.

- Vaagos Deevel tšerdas deula ta phuu. (1.Moos. 1:1)
- Vaagos sas Lau. Lau sas Deevelesko neer, ta Lau sas Deevel. Bi aro byrjiba Lau sas Deevelesko neer. Saare liias pesko föddiba Laavesko džoozheha. Tšii, so hin föddidas, na föddidas uutan les. (Joh. 1:1–3)

Me passaa apo Daades, Saaro volliboskiires,
deulako ta phuujaako Tšeeriboskiires,

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA

Me passaa, te Deevel hin tšerdas maan ta hilo luonesko thaan, diias mange truppos ta marmos, jakka, kaane ta saare dieli, vetta ta saare pinsibi ta rikkila doola alti staavimen. Jou diias niina koola ta tiehhi, haaben ta piiben, tšeere ta hoffi, džuuja ta kenti, ookra, kriatuuri ta saaro iegiba. Jou dela mange sakko diives buut trupposko haaben ta saaro dživibosko starkibi, siilila meen saare faarlibonni, siilila ta rikkila meen saaro bengibosta. Saaro dauva jou tšeerela kokares lesko daadavitiko, deulino tšihkibosta ta latšibosta, vañka maan naa horttiba naaka me na aahhaa doolesko veerime. Datta saaresta maan mote paarkavaa ta buut paarkavaa les ta doolesko haal mote tšenstavaa ta kannaa les. Dauva hin horttas tšatšo.

(Lutheresko Besko Katekismos)

14

ta apo Jeesus Kristuses, Deevelesko innosto Tšau,

Aro Jeesus Deevelesko kamliba aulo dikkimeske maňkar dauva boliba. Deevel mekjas pes komunisko dielos ka Jou bitšadas lesko iego Tšau mengo maňkar.

Jeesus sas historisko komunis, Nasaretisko foorosta. Jou föddidas ta merdas, loňidas ta rouvidas sar tšek mena. Jeesus sas hortto maal doolenge, so vaure dikne teelal ta bikuňjade. Jakkes jou tšennadas Deevelesko kamlibosta kajo saare komujen. Lesko dživibossa Jeesus sikadas, so kanniba Daadesko kammiboske merknila.

Deevelesko Tšau föddidas mengo farbake, te phiravel meen ta te lel mengo dömmiba, so meen mote lel. Jou teeljudas pes sar iek mena ta dieladas greňhesko spikarnime komujengo thaanengo dielos. Jeesus hin Phurano Testamentosko ventime ta liitime Messias elle Kristus.

Jeesus Kristus hin hortto Deevel ta tšatšo komunis. Sar Deevelesko innasto Tšau jou hin vauro hlaaga sar vaure religiaane sikjiboskiire. Vaňka les hin Deevelesko saaro volla ta džoor, jou naa mukjas pes duural lesko pattiata, bi džiiivela ta tšeerela butti mengo maňkar. Aro bihaagime boliba, kai bengibosko volla sikila te aahhel perdal džoor, Kristus hin mengo iekto Haagiba.

■ Jeesus phenjas: "Deevel hin piradas boliba jakke buut, te jou diias pesko innasto Tšau, te tšek na, koon apo les passela, nourulas aro bengesko piiri, bi lelas alsindaagako dživiba." (Joh. 3:16)

■ Ke Deevel hin mengo ring, koon vojula te aahhel meen prissi? Ka jou naa spaaradas lesko Tšaaves helle bi diias les te meerel saarengo mengo haal, sar jou na nisjilas lesko Tšaaveha menge saare vauro? (Room. 8:31–32)

15

mengo Raijes,

Kristus aulo aro boliba mengo haal ta menge. Jou hin mengo Rai ta Phiriboskiiro.

Greħħos froojila meen dživibosko navarsiinata, Deevelesta. Sakkoiek hin bi aro föddiba greħħosko phandime, naaka tšek na vojula pes kokares phiravel dotta. Komunis na vojula piravel Deevel perdal saaro naaka neeruno komunista sar pes kokares.

Jeesus Kristus hin lesko dživibossa, meribossa ta apre aahħibissa vinnadas greħħos, meriba ta Bengesko volla. Doola na vojuvena butide rikkaven phallo menna. Passiba apo Kristuses rigila meen Bengesko veerenna aro Deevelesko vollako bolibako phiriba. Kristus vela menge Raijeske. Jou dela pes kokares menge, ta ame vaha dielimen lesko bigreħħoskiiribosta, kurkibosta ta kamlibosta.

Kristus fallila bojjime aro liidiba sar Deevel. Aro Lesko Radžiba na aahħela aurino vollako pinsibosko merkni, bi aro lesko vollako boliba menge nisjina phiriba, freediba ta loħiba.

- Ke tu tukko muijeha iegaveha, te Jeesus hin Rai, ta aro to džii passeha, te Deeval hin džangadas les meribosta, tu veba te aahh'es frelssime. (Room. 10:9)
- Panna na džiiavaa me, bi Kristus džiivela aro maan. (Gal. 2:20)
- Saaren mote tšanguven ta den pattiba Jeesusesko naaves, saare jakke aro deula sar apo phuu ta teelal phuu, ta sakko tšimb mote iekaven Daadesko Deevelsko pattimeske: "Jeesus Kristus hin Rai." (Fil.2:10–11)

16

Koon sas tšerto Kurko Onnosta, föddidas džuusi tšatta Mariata

Vettaha, hajime maneeri hin bimyönimen te džeenjaves, sar Deevel aulo komuniske. Deevelesko garime aaviba aro kuttiba ta sakko divisako dživiba hin bihajime undriba, so bi passiba vojula dikkel ta hajuvel.

Jeesusesko föddibosko ta meribosko historeskiiriba phukavaha aro passibosko iekiba dui naaveha. Jeesus föddidas džuusi tšatta Mariata ta merdas Pontius Pilatusesko tiija. Kristiano passiba hin butide sar altino džoralo tenkiba. Douva hin passiba apo Deeveles, koon phukila pes mańkar komunisko thaanesko histores.

Nasaretesko Maria boijudas Deevelesko undriba ta lossudas Jeesus. Jakkes latta aulo Deevelesko dai. Mariako passiba hin menge naaluno faraba. Jou passidas apo Deeveles, vańka na vojudas te hajuves lesko tenkiba ta tšeeribosko maneera.

■ Maria puńtas englosta: "Sar douva vojula te fanuvel? Me som bitšalime." Englos svaaradas: "Kurko Onnos vela to praal."

Utšuneskiiresko džoor tšakrila tuut svalkaha. Dooleske niina kentos, so föddila, hin kurko, ta les mote khaares Deevelesko Tšaaveske.” (Luuk. 1:34–35)

■ Maria phenjas: ”Mo marmo drouves paarkila Raijesko baariba, mo onnos lohjila Deevelesta, mo Phiriboskiiresta, dooleske ka jou hin dikjas lesko beski tšenniboskirjako ring. Datta saare hlehtako tšang buut paarkavena maan singlimeske, taala Džoraliboskiiro hin tšerdas mange bare saaki. Lesko nau hin kurko, tšangesta ar vauro jou sikila pesko latšiba doolenge, koon les trahhena.” (Luuk. 1:46–50)

17

liidadas aro Pontius Pialtusesko
tiija, sas spiikime apo truĥĥul,
merdas ta sas gruopimen,
džeelo teelal aro muulengo stedos,

Jeesus liidadas ta merdas mengo ĥaal. Jou džaanidas Deevelesko kammiba ta teeljudas pes doi, vaĥka douva merknidas nooriba phallo, spiijimeske ta spiikimeske apo truĥĥul. Deevelesko Tšau garadas lesko saaro volla ta diias pes dömmimeske aro meriba kriminaalengo maĥkar. Apo Golgatesko truĥĥul Jeesus diias gooli lesko bihaagiba dotta, te Deevel sas mukjas les. Jou merdas kokares ta lansime. Neerune komuja tšunde les aro grambo. Douva sikjudiilo, te Meriba liias sisto vinniba.

Jeesus boijudas mengo stedosta te vel Deevelesko ĥoolibosko objektos, ta liias uutan doĥ te byördavel mengo straffiba, so ĥunjudas menge greĥĥengo ĥaal. Jakke Kristus sömsadas hilo komunisko thaanesko greĥĥi. Jou raavadas lesko rat sar nis saarengo ringata ta presadas meen phirro.

Jeesusesko meribosta byrjudas nevo dživiba. Ka jou staavidas muulengo boliba, jou sikadas pesko volla saaro illibosko maĥkar. Aro truĥĥulesko meribosko skaada garadiilo vinniba greĥĥibosta, meribosta ta Bengesta.

■ Les hin Deevelesko muoda, bi jou na rikkadas phallo lesko horttibosta te aahhel it Deevelessa bi mekjas pes nikki lesko iegibosta. Jou liias spiskarnisko muoda ta aulo it sar vaure komuja hin. Jou džiivudas sar komunis komujengo mahkar, jou teeljudas pes ta sas kannalo meribosko džin, truhhulesko meribosko džin. (Fil. 2:6–8)

■ Kristus phenjas: "Ma dar. Me som vaguuno ta sisto, alti džiuto. Me sommas muulo, bi kaan me som džiuto, me džiivaa alti ta altines. Maan hin meribosko ta muulengo stedesko gliisi." (İlm.1:17–18)

18

aprudas tritto diives meribosta,
džeelo apre aro deula,
behhela Deevelesko, Daadesko,
Saaro Volliboskiiresko,
hortto ring ta doorita,
jou vela te dömmavel
dživime ta merime.

Meriba na vojudas te rikkaves Kristus phallo lesko iego vollaha. Biblos džumila te jou hin aprudas meribosta. Kurkesko vaaguno diives sikjibosko kenti dikne tšutšo gramboš ta aahte undrime. Ka joon dikne lengo apre aaħħime Raijes, joon byrjude hajuven, so sas fanudas.

Kristusesko apre aaħħiba hin vinniba meribosta. Bengesko volla hin phagirmen, naaka meriba iegila sisto lau. Meribosko vinniboskiiro mukkela meen phirro niina vaure bengale naħħuno džoorjenna. Meen ventila apre aaħħiba ta altino dživiba.

Aro deula staavime Kristus vollila lesko saaro vollakiiro Daadesko hortto ring. Ame na vojuvaha te dikken Jeesus it maneera sar lesko tiijako komuja, bi sar jou hin lovadas, jou hin alti mengo maħkar. Kristus mangela mengo ħaal. Jou pinsila mengo dukiba ta liidiba, dooleske ka jou hin džiiivudas komunisko dživiba.

Aro tiijengo hluutiba Kristus vela paalal. Saare nouruvena teeljuven lesko vollako ta horttibosko dömmibosko teelal. Altino bengesko stedosta meen frellsila bi Kristusesko nooda. Kristiano ventila passibossa naaluno tiija ta douva diives, ka Kristusesko vollako boliba vojuvaha dikken.

■ Koon vojula te dömmavel aro bengesko piiri? Kristus – bi jou hin merdas mengo haal, ta butide: les hin traadide apre meribosta, jou behhela Deevelesko hortto ring ta mangela mengo haal! (Room. 8:34)

■ Ke jekkar boodavaha, Kristus hin traadide apre meribosta, sar tšek tumenna vojuvena te phennen, te muulengo apre aahhiba na aahhela? Ke na aahhela muulengo apre aahhiba, naa helle Kristus naa traadide apre meribosta. Bi elle Kristus naa traadide apre, taala mengo boodos hin tšutšo rakkiba, tšutšo hin niina tumengo passiba. (1. Kor. 15:12–14)

Ta aro Jeesus Kristus, Deevelesko innasto Tšaaves, mengo Raijes, koon sas tšerdo Kurko Onnosta, föddidas džuusi tšatta Mariata, liidadas aro Pontius Pilatusesko tiija, sas spiikime apo truĥĥul, merdas ta sas grupimen, džeelo teelal aro meribosko stedos, aprudas tritto diives meribosta, džeelo apre aro deula, beĥĥela Deevelesko, Daadesko, Saaro Volliboskiiresko, hortto ring ta hin doorita, te avel te dömmavel dživime ta merime.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Me passaa, te Jeesus Kristus, Daadesta aro altino tiija föddime tšatšo Deevel ta džuusi tšatta Mariata föddadiilo tšatšo komunis, hin mo Rai. Jou hin presadas maan, naĥĥime ta dömmime komunis, tšinjas lesko iegeske ta lesko vinniba mukjas maan phirro saare greĥĥenna, meribosta ta Bengesko vollata, naa sonakeha naa rupaneha, bi lesko kurko kuĥ ratteha ta uutan doĥavitiko liidiba ta meriba. Jou presadas maan, te me vaas lesko iego, džiiivaas kannime aro lesko vollako boliba ta tšenstavaas les alti hortto džintaha, bifeelivitikas ta aro singliba, sar jou kokares meribosta apre aaĥĥime džiiivela ta fallila alti. Dauva hin horttas tšatšo.

(Lutheresko Besko Katekismos)

TRITTO
PASSIBOSKO STEDOS

19

ta Kurko Onnos,

Sigide ka Jeesus sas merdas, Jou lovdas te biĥaves Kurko Onnos lesko iegengo siiliboskiireske ta sikjiboskiireske. Apre aahĥibosko paalal, poostako diives, Deevel raavidas lesko Onnos sikjibosko kentengo praal ta pherdadas leen lesko noodaha ta nisjensa.

Kurko Onnos aanela Deevelesko tŝiĥkiba ta Kristusesko kamliba mengo maĥkar. Uutan dživimeske tŝeerime Onnos ame na vojuvaha te passen, naaka na ven Kristusesko neer. Ame nahĥaha Deevel ta džaha lesko neeresta nikki. Kurko Onnos khaarela meen ta föddila meen passiba ta neevo dživiba. Jou dela minge Kristuses saare nisjensa ta siilila meen aro hortto passiba.

Kurko Onnos hin sar lesko nau sikila Kurkesko tŝeeriboskiiro, koon tŝeerela greĥĥuno komujenna kurke. Jou phirila mengo džii, te ĥunnen Deevelesko lau, pinsaven Kristus ta, te rikkaven phallo Deevelesko lovibonna. Dženom Kurko Onnos komunis lela dielos Deevelesko nisjenna, jou byrjila te kamlaves Deevel ta neerune komuja.

■ Jeesus phenjas: "Ringako rikkiboskiiro, Kurko Onnos, koones Daad mo naaveha tšuuvela, sikjila tumenge saare ta aanela tumengo džinta saare, so me hin tumenge rakkadom." (Joh. 14:26)

■ Onnosko heldos hin kamliba, lohîba, freediba, maaliba, tšihkiba, passiba, latšiba ta kokaro stilliba. (Gal. 5:22–23)

20

kurko tšetano khangari,

Kurko Onnos samlila kristiano khangari ta tšeerela douva kurkeske. Khangari, kristiano khangari, hin noodime komujengo tšetiba, so passela apo Deeveles ta kai Kurko Onnos traadela apre passiba ta kamliba.

Khangari hin khaarde angluno tiijata sar Kristusesko truppos. Douva hin džiuto hilo, koonesko ĥeero hin Kristus ta koonesko dieloske vaha aro bolliba. Vaĥka ame sam froojime, meen hin it passiba, so sankila meen aro Kristus ta aro meen. Khangarjako faraba hin sar dai, so byördila meen aro ganje ja rikkila omsorga menna.

Deevelesko lau, bolliba ta batesa hin khangarjako auri dikkime pinsibosko merkni. Doola khaarna niina noodibosko guosenge dooleske, te Kurko Onnos gottila doolen ka jou dielila minge Deevelesko noodiba. Kristusesko džintaha khangari khaarla ta viijila laavesko tšenstibongiiren te rikkaven omsorga noodibosko guosenna. Lesko laaveha Deevel it tiija roodela so hin meen ta noodila meen. Saare kristianengo tšetano butti hin te boodaven evankeliomos Kristusesta hilo bolibake.

■ Tume san Kristusesko truppos, ta sakkaiek tumenna hin dauva trupposko lenda. (1. Kor. 12:27)

■ Khangari hin Kristusesko truppos ta lesko pherdiba, lesko, koon saare aro saaro pherdila. (Ef. 1:23)

21

kurkengo tšetiba,

Kristiano khangari hin iek, kurko, tšetano ta apostolikaano. Khangari hin iek dooleske ka dooles hin iek Rai ta tšetano passiba. Khangari hin kurko dooleske, ka Kurko Onnos angouvina doolesko mańkar. Khangari hin tšetano ta butvares elle katoliko, dooleske, ka douva hin tšundo te tšenstavel Deevelesko laaveha saare folki. Khangari hin apostolikaano, dooleske, ka douva džiivela Jeesusesko vaagune sikijibosko kentengo boodime evankeliumosta.

Kristianengo tšetiba na aahńhela maneerengo naaka komujavitiko maneerengo itńlaaga. Douva na helle tšeerela tšetano pinsiba. Mengo tšetibosko botnos hin itpassiba, kai Kurko Onnos tšuuvela meen laaveha ta sakramenttensa. Aro historiesko tiija kristiano khangari hin dielade froojime khangarjengo thaane ta tšetibi. Jeesusesko mangjiba, te lesko iega aahńhenas it, traadena meen te rooden mańkurno tšetiba aro passiba ta kamliba.

Kristiano khangari pherdila doolesko butti elle missios mańkar komunisko dživiba. Sakkaiek hin khaarde iego khangarjako tšetiba. Tšetano passiba sankila meen aro Kristusesko bolibako hńortto khangari, so Kurko Onnos samlila saare folkenna.

■ Jeesus phenjas: "Me kammaa, te joon saare it aahhenas, jakkes sar tu, Daad, hin aro maan ta me aro tuut. Jakke mote leen niina aahhen it mensa, te boliba passelas te tu hin laagadal maan." (Joh. 17:21)

■ It saaka vahka tu aahhehas juudengiuro elle greekako themmeskiuro, spikarnis elle phirro, dzeeno elle dzuuli, dooleske, ka aro Kristus Jeesus tume saare aahhena iek. (Gal. 3:28)

■ Freestaven freedibosko bandrensa rikkaven phallo Onnosko tseeerime iekibosta. Hin bi iek truppos ta iek Onnos, jakke sar panna douva haaga, kai tume hin khardo, hin iek. Iek Rai, iek passiba, iek bolliba! Iek hin Deevel, saarengo Daad! Jou fallila saaren, angouvila aro saaren ta hin aro saaren. (Ef. 4:3–6)

22

grehhengo prossiba,

Kristusesko hös sibosko buttiako haal Deevel dela saare grehhi prossime saareng, koon douva lesta kammena. Deevel na minsila mengo illiba, bi pirila meen sar lesko iega kenten.

Kristiano aahhela endo grehhuno lesko dzivibosko hluutime dzan. Saare mote siilaven sakko diives aro Deevellesko nooda, dooleske, ka tsek na vojula kokaro dzooreha hleppuvel phirro illibosta so fallila lesko dziviba. It tiija ame sam pherdes grehhune ta endo Kristusesko haal pherdes hortto dzintakiire elle Deevelleske doogimen.

Ka Deevel dela mengo grehhi prossime, jou lossila aro meen neevo dziviba. Jou dzorila mengo passiba ta tiljula mengo kamliba kajo neerune komujen. Meen na mote aahhen bihaagimen, vahka lahahaha aro meen kokaren bipassiba ta illiba. Deevel lovila, te jou tiljula lesko byrjime butti aro meen.

- Paarka Raijes, mo marmo, ma brista, so tšihkiba jou hin tukke tšerdas. Jou prossila saare tukko greh̄hi ta sasjila saare mo dukibi. Jou mukkela maan phirro meribosko rikkibosta ta kroonila maan noodeha ta kamlibossa. (Ps. 103:2–4)
- Ka Jeesus dikjas lengo passiba, jou phenjas: "Mo maal, tukko greh̄hi hin prossime." (Luuk. 5:20)
- Jeesus phenjas: "Joon lena lengo greh̄hi prossime, ka joon passena apo maan, ta leen vela te aah̄hel lyõnos doolengo mah̄kar, koone Deevel hin kurkadas. (Ap.t. 26:18)
- Ke ame iekavaha mengo greh̄hi, jakke Deevel, koon hin passime ta hortto džintakiiro, dela menge greh̄hi prossime ta džunsela meen saare bangibosta. (1. Joh. 1:9)

23

trupposko apre aañhîba,

Meribosko tiija ame nouruvaha te mukken dauva tiijako dživiba, so Deevel hin diias menge. Illibosko ãaalosko džoor dissula auri sar doola vinnavenas meen. Mengo truppos tšingrila, mo marmo ventila apre aañhîbosko diives, kaana dživude ta muule samlavaha Deevelesko naal aro dõmmiba.

Doolen koon passena apo Kristuses hin meriba puorta aro aavime dživiba. Ame vojuvaha te mukken meen siilimen mengo deulino Daadesko vast, dooleske, ka Kristus hin bi vinnadas meriba. Deevelesko Tšau hin bi aañdas apre meribosta sigide menna. Ame niina laha neevo, bimuulime truppos, koonesko naaluno faraba hin Jeesusesko apre aañhîbosko truppos. Jakkes Deevelesko vaaguno tšeeribosko kammiba pherdila aro meen.

■ Jeesus phenjas: "Vela tiija, ka saare, koone pah̄huvena aro pengo grambi, h̄unnena lesko lyija. Joon vena apre pengo grambenna – doola, koon hin t̄serde t̄sh̄kiba, vela d̄ziibenesko apre aah̄h̄iba, doola, koon hin illiba t̄serde, vela d̄ömmibosko apre aah̄h̄iba." (Joh. 5:28–29)

■ Ka tu džonraveha, naa tu džonraveha douva barjiba so vela apre, bi fr̄öija, svettiko fr̄öija elle vauro barjibosko fr̄öija. Bi Deevel dela dooleske ajasavo truppos sar jou hin dikjas fendideske, sakk fr̄öijake ajasavo sar dooleske h̄unjula. It fanula aro muulengo apre aah̄h̄iba. Douva, so džondravaha sar d̄zeelime, aprula uutan nah̄iba. So džondravaha bifuertano, aprula klaarime. So džondravaha svaagibossa, aprula pherdo džooresta. Džondravaha tiijavitiko truppos, hin niina spiritualo truppos. Ke jekkar hin tiijavitiko truppos, hin niina spiritualo. (1. Kor. 15:37–38, 42–44)

■ Ame kammaha, phaale, te tume hin d̄žaanime dotta, so fanula doolenge koon pah̄huvena aro meribosko suuno, dooleske, ka tume na aah̄henas mulane sar doola vaure, koonen naa haaga. Ke jekkar Jeesus hin merdas ta aprudas meribosta, jakke sar ame passaha, taala Deevel niina hin aro Jeesusesko aaviba, te aanel nikki pah̄h̄une aro dživiba t̄šetanes lessa. (1. Tess. 4:13–14)

24

ta altino dživiba,

Jeesus hin lovadas, te tšek koon passela apo les, tšekkar jou na meerela. Doola, koone passena apo Deeveles, džiiivena altino dživiba bi aro dai tiija. Phuujavitiko dživibosko tiija me hajuvaha altino bi biphervales.

Jekkar ame dikkaha Deeveles muodata ar muoda. Lesko neer meen ventila dživiba uutan liidiba ta dukiba. Deevel tšeerela nevo deula ta nevo phuu, kai naa tši illiba. Tšetanes saare kurkensa ame tšenstavaha Deeveles ta aahhaha lohane lesko altino kamlibosta.

■ Jeesus phenjas: "Tšatšes, tšatšes: douva, koon hunnela mo laave ta passela mango laaqiboskiires, jou hin liias altino džiiiben. Jou na nourula dömmimeske, bi jou hin bi hleppudiilo meribosta aro džiiiben." (Joh. 5:24)

■ Jeesus phenjas: "Me som apre aahhiba ta dživiba. Koon passela apo maan, lela džiiivel, vahka meerela, naaka tšek, koon džiiivela ta passela maan, tšekkar meerela." (Joh. 11:25–26)

■ Grehhosko lyönos hin meriba, bi Deevelesko noodibosko nis hin altino dživiba aro Kristus Jeesus, mengo Raijes. (Room. 6:23)

■ Dik, Deevelesko aahhibosko stedos komujengo mahkar! Jou džiiivela lengo neer, ta lenna vena lesko folkos. Deevel kokares hin lengo neer, ta jou khossela saare svalja nikki lengo jakkenna. Meriba naa butte, naa liisiba, bisveeringa naaka tungiba, dooleske, ka saaro phurano hin nahudiilo. (Ilm. 21:3–4)

Me passaa apo Kurko Onnos, kurkesko kristiano khangari, kurkengo tšetiba, greh̄h̄engo prossiba, trupposko apreaah̄h̄iba ta altino dživiba. Amen.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Me passaa, te me na vojuvaa mo iego vettaha naaka džooresta te passaa apo mo Raijes Jeesus Kristuses naaka vojuvaa te h̄leppuvaa lesko neer, bi te Kurko Onnos hin khardas maan evangeliumeha, tennadas maan lesko nisjensa, kurkadas ta rikkadas maan aro hortto passiba. It maneera jou aro boliba khaarla, samlila, tennila, kurkila ta aro Jeesus Kristus siilila hilo kristiano thaanesko hortto passiba. Dai kristiano than jou sakko diives dela mange ta sakkaiek deulikaaneske uutan grensa saare greh̄h̄i prossime, džangila maan ta saare muule aro sisto diives ta nisjila mange ta saare deulikaanenge altino dživiba aro Kristus. Dauva hin horttas tšatšes.

(Lutheresko Besko Katekismos)

Amaro Daad -mangjiba

Amaro Daad, koon sal aro deulenni.
Kurkimen mo vel to nau.
Mo vel to vollako boliba.
Mo pherdjuves to kammiba,
jakkes apo phuu sar aro deulenni.
De minge da diives
mare sakko divisako maaro.
Ta de prossiba mare uuĥliba,
jakkes sar ame ka daha prossiba lenge,
koonen hin uuĥliba minge
sar ame niina daha prossiba doolenge
koone hin tŝerde bangiba minge.
Ta ma muk meen aro kvinniba,
bi muk meen nikki katto greĥĥenna,
dooleske tuut hin vollakoboliba
ta džoor ta patti alti.
Aamen.

(Matt. 6:9–13; Luuk. 11:2–4)

25

Maro daad koon sal aro deulenni.

Biñibi phennena, so Deevel kammela, ta passibosko phukiba rakkila, so jou nisjila. Maro Daad -mangiba ame kammaha, te Deevel sakko diives delas minge džoor te tšeeren lesko džinta ta passen les.

Dživibosko freestibi traadena meen te mangeljipiba ta džoor mengo aurino ringata. Svaako ta uutan laave mangiba hin Kurko Onnosko butti aro meen ta risiba Tšeeriboskiiresko, džiiivesko diijiboskiiresko, ring.

Jeesus kokares sikjadas minge Maro Daadesko -mangijba. Ka ame mangjavaha Jeesusesko sikjime laavensa, puñhaha Deevelesko džintako saaki. Iekavaha, te Deevel džaanela, so hin minge tšiñko ta so ame horttas hyövuvaha.

Passiba apo deulino Daades dela bidariba te mangelphirimes ta siilames. Ame boijuvaha amengo pherdilo addiktos sakko vollako Deevelesta, bi it tiija ame neeruvaha amengo kamlo Daad. Ame vojuvaha te passen doi, te jou ñunnela meen ta rikkila omsorga amengo hilo dživibosta.

- Rai hin mo valagoosos, na tši manna fottula. (Ps. 23:1)
- Saare, koone Deevelesko Onnos rigila, hin Deevelesko kenti. Tume na liine spiskarisko onnos, so rigilas tumen pappales trañhibosko volla. Tume hin liine Onnos, so dela menge kentosko horttiba, ta jakkes ame daha gooli: "Abba! Daad!" (Room. 8:14–15)
- Ameen hin bi iek Deevel, Daad. Lesta hin saare aune, ta lesko neer ame sam apo džaaben. Ameen hin bi iek Rai, Jeesus Kristus. Dženom les hin saare tšerdo, jakkes niina meen. (1. Kor. 8:6)

Amaro Daad, koon sal aro deulenni.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevel jakkes kammela te džoraves meen te passen, te jou hin amengo hortto Daad ta me lesko hortta kenti, jakkes te ame vojuvahas les uutan trañhibo ta pherdo passibossa te manges jakkes sar kamle kenti piravena pengo Daades.

(Lutheresko Besko Katekismos)

26

VAAGUNO KAMMIBA

Kurkimen mo aahhel to nau.

Aro mangiba ame neeruvaha kurko Deevel. Mangjiba na aahhela dui itveerime komunisko rakkiba, bi besko komunisko teeluno džinta kurko Deevelesko anglal.

Deevelesko nau phukila, koones ame passaha ta koon hin amengo Deevel. Ame na passaha bipinsarde mekkibosko džoooren, bi personalno Deevel, koon phukadas pes ta koones ame vojuvaha te dikken passibossa.

Dooleske, ka Deevel hin kurko, jakkes lesko nau hin kurko. Deevelesko naavesko kurkiba merknila douva, te ame daha patti saarensa Deevel ta laha paarkimen prissi saare, so jou hin tšerdas mengo haal.

Deevelesko kurkiba phandela meen lesko laavesko passiba ta dživiba. Dooleske ka aro bolliba hin fanudas aro tritto tšetime Deevelesko naaveha, mote amengo hilo dživiba te aahhel Deevelesko pattimeske džiiivime. Maro Daad -mangjibossa kammaha, te Deevel sikjilas amengo saare laave ta tšeeribi ta te lesko nau velas kurkimeske sakko folkengo mahkar.

- Ma banges rikka to Raiesko, Deevelesko nau, taala Rai na mukkela uutan dõmmiba dooles, koon banges rikkila lesko nau. (2. Moos. 20:7)
- Me som Rai, Jahve hin mo nau. Mo pattibosko klaariba me na daa tšekkeske, na mange hunnime buut parkiba me daa deevelesko förjimenge. (Jes. 42:8)
- Englos phenjas Joosefeske: "Maria föddila tšaaves, ta tu mo del tšaaveske nau Jeesus, taala jou frellsila pesko folkos doolesko grehñenna." (Matt. 1:21)
- Den pattiba Rai Kristuseske aro tumengo džii ta aahñen fäardime te den svaariba sakkonenge, koon puhñena tumengo haagibosko botnos. (1. Piet. 3:15)

Kurkimen mo aahñel to nau.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevelesko nau hin eija kurko, bi ame kammaha aro dai mangjiba, te douva velas kurkimen aro mengo mañkar.

SAR DOUVA VELAS? SVAARIBA:

Ka Deevelesko lau sikjuvaha reetes ta džuuses ta ame sar Deevelesko kenti niina džiiivaha doolesko džintaha. Jelpa meen doi, kamlo deulino Daad! Bi koon sikjila ta džiiivela vaures sar Deevelesko lau sikjila, douva lansvila Deevelesko nau mengo mañkar. Siila meen dotta, deulino Daad!

(Lutheresko Besko Katekismos)

VAURO KAMMIBA

Mo vel to vollako boliba.

Deevelesko vollako boliba hin Deevelesko neer aañhíba ta tšeerela butti aro dai boliba ta aro altino. Sar Saaro Vollaboskiiro Jou fallila hilo tšeeribosko boliba, vañka ame na vojuvaha te dikken lesko volla. Deevel hin lovadas te rikkaves saare are pesko vast, taala panna, ka ame dikkaha bengesko volla bi barjuves.

Maro Daad –magjibossa ame kammaha, te Kurko Onnos mote džiiivel aro mengo džii ta delas passiba menge Deevelesko kamlibosta. Deevel kammela te fallaves sakko diives lesko laaveha mengo tenkibi ta tšeeribi, jakkes te ame passahas endo les ta aañhahas Kristusesko kannime följibongiire.

Deevelesko vollako boliba na lena auri komuja. Saaro tšihkiba tšeerela Deevel kokares. Aro mangjiba ame kammaha, te lesko butti džorjalvelas aro hilo Kristusesko khangari ta te, ame vojuvahas dielaven lesko kamliba aro boliba bi kaana. Ame mangjaha džoor te len dielos aro Kristusesko diijime biñibosko buttiako pherdiba. Deevelesko vollako boliba pherdila pherdos jekkar saare komujenge aro altino stedos.

■ Jeesus phenjas: "Risuvén, taala deulino vollako boliba hin aulo neer" (Matt. 4:17)

■ Jeesus phenjas: "Rooden anglal saaren Deevelesko vollako boliba ta lesko hortto džintiba, ni tumen lena saare dauva." (Matt. 6:33)

Mo vel to vollako boliba

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevelesko vollako boliba vela eija kokares, uutan kammiba, bi ame kammaha dai mangjiba, te douva velas minge neer niina.

SAR DOUVA FANULA? SVAARIBA:

Deulino Daad lela minge lesko Kurko Onnos, jakkes te ame lesko noodako džooresta passaha aro lesko kurko lau ta džiiivaha sar Deevelesko iega aro dai tiija ta doori aro altino stedos.

(Lutheresko Besko Katekismos)

28

TRITTO KAMMIBA

*Mo pherjuvel to kammiba,
jakkes praal phuu sar aro deulenni.*

Deevel kammela saarengē tšihkiba. Sar komuja ame na alti hajuvaha sar Jou pherdila lesko džinta aro boliba. Deevelesko drom hin varoso sar amengo veiji. Dooleske meen hin drouvo te teeljuven te tšeeren Deevelesko kammiba.

Jeesus niina iekadas, te Deevelesko kammiba hin baaride sar lesko kammiba. Ka Deevelesko tšau liidadas, Jou mukjas pesko dživiba pesko Daadesko vast ta kamjas, te Deevelesko kammiba pherdjulas.

Sar deulikaane ame hin khaarde te följaven amengo rajjes ta te mukken saare mengo saaki aro Deevesko falliba. Jou hin khardas meen aro lesko butti apo phuu. Jou kokares džoorjila ta siilila meen aro dai buttia.

Prissi grunniba ame vojuvaha te passen doi, te Deevelesko kammiba hin sistones menge fendide. Butvares ame hajuvaha sient Deevelesko kammiba, vaures ame na laha tši svaariba. Vańka ame na hajuvaha Deevelesko tenkibi, ame rikkavaha phallo lesko laavesko tšatše lovibonna.

- Jeesus phenjas: "Abba, Daad, saare hin tukke vojime. Le dauva stoppa manna nikki. Na endo sar me kammaa, bi sar tu kammeha." (Mark. 14:16)
- Jeesus phenjas: "Mango bih̄iboskiiresko kammiba hin, te me na mukkaa te džonguvel tšek doolenna koone jou hin passadas mo falliba, bi aro sisto diives ma khaaraa leen saaren te aah̄hen" (Joh. 6:39)
- Ma džiiven dauva bolibako dživibosko skokka, bi parunen, neevimen tumengo džintaha, jakkes te tume hajuvana reeknaven, so hin Deevelesko kammiba, so hin tših̄ko, lesko džintako haal ta pherdo. (Room. 12:2)

Mo pherjuvel to kammiba, jakkes praal phuu sar aro deulenni.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevelesko tših̄ko, noodime kammiba pherdjula bi uutan amengo mangjiba, bi me kammaha douva aro mangjiba, te douva pherdjulas niina mengo mah̄kar.

SAR DOUVA FANULA? SVAARIBA:

Deevel phagirla ta stannila saare bengesko tenkibi ta džoor, sar Bengesko ta bolibako ta mengo iego peskiiresko kammiba, doolen na denas meen te kurkimen lesko nau naaka lesko vollakobolipa te vel amengo neer. Jou niina džoorjila ta siilila meen te aah̄hen drouves aro lesko lau ta passiba til mengo dživibosko h̄luutime tiija. Dauva hin lesko noodime, tših̄ko kammiba.

(Lutheresko Besko Katekismos)

29

STARTTO KAMMIBA

De menge da diives mare sakko divisako maaro.

Saare dživibosko nisja vena Deevelesta. Jou dela pesko kham pekkavel latše sar ilaka komujenge. Panna komujengo buttiako ta aktivitetosko paalal aulo tšiĥkiba botnila doi, te Deevel rikkila apo bolibako dživiba.

Passiba aro Deevelesko buut diiben naa lokko. Bolibako tšuriba ta nyöda tšeerela meen grunnen Deevelesko tšiĥkiba. Maaro ta vauro fuortuno saaka fottula buut komujenna.

Maro Daad -mangjiba sikjila meen te rikkaves omsorga vaurengo tšiĥko aahĥibosta. Deevelesko tšiĥkiba biĥila meen te dielaven mengo iegesta ta len omsorga dotta, te saare lenas it lyönos. Maĥkar fottiba ame vojuvaha te passen, te Deevel hin lovadas alti rikkavel omsorga menna ta hilo bolibosta.

- Ma de tšuuriba, na helle barvaliba. De haaben jakke buut so hyövula. (Snl. 30:8)
- Jeesus phenjas: "Dikken deulako tširikja; naa doola na džonravena, naaka na tšinnena naaka na samlavena it stedos, ta panna tumengo deulino Daad haavela doolen. Ta aahhenaha tume buut veerime sar tširikja!" (Matt. 6:26)
- Jeesus phenjas: "Deevesko maaro hin douva, koon vela deulata ta dela dživiba boliboske." (Joh. 6:33)

De menge da diives mare sakko divisako maaro.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Deevel dela uutan kammiba sakko divisako maaro saarengi, niina ilaka komujenge, bi ame kammaha daha mangibosta, te jou jelpilas meen te hajuven dauva ta te lel prissi sakko divisako maaro paarkibossa.

SO MERKNILA SAKKO DIVISAKO MAARO? SVAARIBA:

Saare, so mengo gruppos hyövula te lel haabeneske ta vaureske. Doi hunjuna haaben, piiben, koola, tiehhi, tšeer, ookra, gurjengiire, louvo, iegiba, it aahhibosko paar, kenti, tšenstibongiire, naalune džeene, tšihko falliba, tšihko veedri, freediba, sastiba, stelliba, pattiba, tšihka maale, passime neerune komuja ta vauro ajasaavo.

(Lutheresko Besko Katekismos)

30

PANGHÛTO KAMMIBA

Ta de prossiba mare uuĥliba,
jakkes sar ame ka daha prossiba
lenge, koonen hin uuĥliba menge
sar ame niina daha prossiba
doolenge koone hin tŝerde
bangiba menge.

Aro amaro Daad -mangjiba ame phukavaha, te mengo iego ĥeeruno tenkiba traadela meen froojime Deevelesta ta neeruno komunista. Ama sam pherdes phallo Deevelesko noodibosta ta prossibosta. Ame na vojuvaha te sterden amengo iega tŝiĥko tŝeeribi elle amengo iega lyönibi. Sakko diives meen mote kammen: Rai, nooda meen.

Mangjiba hin passiba doi, te Deevel Jeesusesko Kristusesko ĥaal dela uutan rikkiba ta uutan tŝi prossime saare mengo greĥĥi. Alti ta pappales ame vojuvaha te siilaven Deevelesko lau, so phirila meen doĥĥibosta ta dela menge freediba ta loĥiba.

Deevelesko kamliba mekkela meen te tŝeeren vaurenge jakkes sar Deevel hin tŝerdas menge. Ame na vojuvaha te aahĥen uutan noodiba helle doolenge koone hin meen prissi, dooleske ka Deevel hin aahĥas ta alti hin menge noodavitiko.

- Jakkessar daad noodila lesko kenten, jakkes Rai noodila doolen, koone darrena ta kamlina les. (Ps. 103:13)
- Jeesus phenjas: "Ke tume dena prossiba vaure komujenge lengo grehhi, dela niina tumengo deulino Daad prossime tumenge. Bi ke tume na dena prossiba vaurenge, naa tumengo Daad helle dela prossiba tumengo grehhi." (Matt. 6:14–15)
- Radja khardas pesko tšenstiboskiires pesko neer ta phenjas: "Tu bengalo! Me diiom prossime tukko hilo uuñliba, ka tu douva manna kamjal. Naako tuut mostudiilo noodaves to buttiako komunis, jakkes sar me noodadam tuut?" (Matt. 18:32–33)

Ta de prossiba mare uuñliba, jakkes sar ame ka daha prossiba lenge, koonen hin uuñliba menge sar ame niina daha prossiba doolenge koone hin tšerde bangiba menge.

SO DAUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Ame kammaha dai kamjiba, te deulino Daad na minsilas mengo grehhi naaka doolengo haal na niekilas mengo kammibi. Taala ame na vojuvaha te ventaven te lel douva, so ame kammaha, bi Deevel kammela te del menge saare noodibosta. Ame tšeeraha sakko diives buut grehhi naaka na vojuvaha ventaves tši vauro ka dömmiba. Jakkessar ame niina kammaha horttas mengo džesta noodaven doolen, koone hin aahte meen prissi, ta džintaha te tšeeren lenge tšiñkiba.

(Lutheresko Besko Katekismos)

31

HOUTO KAMMIBA

Naaka ma muk meen kvinniba,

Kvinnibi, katta Biblos ta Amaro Daad -kamjiba rakkavena, hin sterdibi te mukken passiba Deevelesko tšihkibosta. Beng ta mengo iego heeruno kokariba bansala meen te rooden siila vaure saakenna sar Deevelesta.

Deulikaanesko dživiba hin sakko diivesko kurriba. Ame sam hilo tiija neer buut froojime bengiba: are birikkiba, hiistiba, kaalo holvakieriaba, iego tšihkiba ta vollako kammiba. Meen sterdavena it tiija kajo tamliba ta grehhos, ta vauro tiija kajo jang ta passiba. Ame na hajuvaha, soske Deevel na mukkela meen aro freediba bengesko vollata.

Aro koni drouvide tangjibi ame vojuvaha te risaven mengo jakka kajo Deevel ta lesko laavesko lovibi. Jou dela menge džoor te aahhen aro freestibi.

■ Minsaven, sar Rai startto berehhesko tiija rigadas tumen duural džaaben aro vildo them. Jou hungadas tumen ta tšundas tumen freestibi te lel te džaanes, te tumen horttas kammena te kannen lesko bihibi elle naa. (5. Moos. 8:2)

■ Lesko džuuli phenjas leske: "Pannako tu rikkaveha phallo tukko passibosta? Hella bi Deevel ta mer nikki!" Job svaaradas: "Dinalesko rakkiba, džuuli. Ka ame laha Deevelesko vastesta tšihkiba, hinbi meen mostiba te lel bengalo saaki niina." Saaro daalesko maħkar Job na helle iek laaveha na striidadas Raijes prissi. (Job 2:9–10)

■ Dooleske ka Jeesus kokares hin staudas dženom liidiba ta kvinniba, jou hajula te jelpavel doolen, koone hin frestime. (Hepr. 2:18)

Naaka ma muk meen aro kvinniba.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA

Deevel na kvinnila tšek, bi ame kammaha aro dai mangjiba lesta siila ta siiliba, jakkes te Beng, boliba ta ame kokaresna lokkavenas meen, rigavenas meen bango passiba, uutan haagiba naaka vauro baro lans ta bangiba. Ta vaħka doola meen tangjinas, ame kammaha, te sistones endo lahas vinniba doolenna.

(Lutheresko Besko Katekismos)

32

EFTATO KAMMIBA

bi muk meen nikki bengibosta

Sakko komunis kammela te aahhel uutan bengiba. Ka ame kammaha sar Kristus sikjadas meen, ame passaha apo Deeveles, koon kokares vojula kvinnavel benges ta mukkel meen nikki doolesko piskarnibosta.

Ame na hajuvaha te settaven, soske Deevel hin mukjas benges te foddavel ta soske jou mukkela doolesko volla te aahhel. Deulikaano pinsila drouves bengesko volla aro pesko iego dziviba. Helle passiba na sikila mekkel meen phirro doolesko haaluno vollenna. Ame kammaha endo, te Deevel kokares kurrelas mengo haalesta. Jou dela menge jekkar sisto vinniba ta phiriba doolesko saare bengibosta. Deevelesko hiistiba hin baaride sar Bengesko volla.

- Rai siilila tuut saare bengesta, jou siilila hilo to dživiba. Rai siilila saaro to fieri, to džeeliba ta auviba kaana ta alti. (Ps. 121:7–8)
- Jeesus phenjas: "Me na kammaa, te tu lehas leen nikki bolibosta, bi te tu siilavehas leen bengibosta." (Joh. 17:15)
- Jeesus vojudas lesko meribossaa te lel meribosko volliboskiiresta, Bengesta, ta mukkel phirro saare, koone meribosko darribossa sas aahte piskarja. (Hebr. 2:14–15)

Bi muk meen nikki bengibosta.

SO DAUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Ame samlavaha dauva mangjiba sar kammiba, te deulino daad mukkelas phirro meen saaro bengibosta, vañka douva tšalilas mengo truppos elle marmo, iegiba elle pattiba, ta delas minge sistones, ka mengo sisto tiija vela, loñano sisto tiija ta lelas meen noodibossa nikki datta mulano teeluno stedosta lesko neer aro deulino stedos.

(Lutheresko Besko Katekismos)

33

HĽUUTIME PAARKIBA

*Dooleske tuut hin vollako boliba
ta džoor ta patti alti.
Amen.*

Deevel hin biĥadas meen te mangjaven ta jou hin lovadas te ĥunnel mengo mangjiba. Ka ame kammaha Deevelesta douva, so jou kammela meen te mangen, ame vojuvaha te passen doi, te jou dela douva. Taala ka ame na hajuvaha elle naa orkuvaha mangen, ame vojuvaha te rikkaven phallo dotta, te Kurko Onnos mangela mengo ĥaal.

Amaro daad –mangibosko sistone laave ame buut paarkavaha Daades ta daha patti Rai Kristuseske, koon hin sikjadas meen dauva mangjiba ta samlila saare sikjibosko kenti tšetanes. Ame iekavaha, te Deeveleske kokares ĥunjula volla ta džoor jakkes aro komunisko kokaro dživibossa sar hilo boliba. Dai ame kammaha te phennen amengo iego amen (tšatses). Mengo baro paarkiba Deeveleske byrjula bi dai boliba ta staavela panna aro deulenni alti.

- Tuut, Rai, hin baariba ta džoor, patti, klaariba ta volla, dooleske ke tuut hin saare, so hin aro deuleni ta apo them. Tuut hin radžiba, tu sal praal saaren vauren. (1. Aik. 29:11)
- Boodaven te saare folkenge te ĥunnen: Rai hin raadža! Jou tšerdas tšutšesta phuu, so aahĥela alti naaka na hiidriila. Lesko horttibossa jou dōmmila folken (Ps. 96:10)
- "Deeveles hin pattiba aro utšune stedi, apo them freedibas komujenna, koone jou kamlila." (Luuk 2:14)
- Onnos jelpila meen, koone sam svaagi. Naaha ame na džaanaha, so meen mote mangjaven, te ame mangahas horttas. Onnos kokares rakkilabi endo mengo ĥaal uutan laave mangibi. Ta jou, koon roodela džii, džaanela so Onnos starkila, dooleske ka Onnos rakkila Deevelesko džintaha kurkeno ĥaalesta. (Room. 8:26–27)

Aamen.

SO DOUVA MERKNILA? SVAARIBA:

Maan mote aahĥel tšatšo dotta, te deulino Daad džintahas lela prissi ta ĥunnela ajasaave kammibi, dooleske ke, jou hin kokares biĥadas meen, jakkes mangel ta hin lovadas te ĥunnel meen. Amen, amen merknila: Ehe, jakkes fanula tšatšes.

(Lutheresko Besko Katekismos)

Sakramenti

BOLLIBA

Bollibosko biĥiba

Mange hin diilo saare volla
aro deulenni ta apo them.
Džan dooleske ta tšeeren saare folkenna
mo sikjibosko kenti:
bollaven leen aro
Daadesko ta Tšaavesko ta Kurko Onnosko
nau ta sikjaven leen te kannen saare,
so me hin biĥadom tumen te kannaven.
Ta dik, me som tumensa sakko
diives aro bolibako sisto tiija.

(Matt. 28:18–20)

KVELLAKIIRO

Kvellakiiresko tšuuvi bosko laave

Mengo Rai Jesus Kristus,
aro do rassako tiija, ka jou sas purrime,
liias maaro, singladas, dieladas
ta diias douva lesko sikjibosko
kentenge ta phenjas:
Len ta hân, dauva hin mo truppos,
so daha tumengo hâal.
Tšeeren douva mo minsiboske.
Jakkes jou liias tšaaro,
paarkadas ta phenjas:
Len ta pin datta, tume saare.
Dauva tšaaro hin neevo
sankiba aro mo rat,
so raavena tumengo hâal
sar grehêngo prossimeske.
Jakke buut sar tume pina dotta,
tšeeren douva mo minsiboske.

(Matt. 26:26–29; Mark. 14:22–25; Luuk. 22:14–20;
1. Kor. 11:23–25)

KURKO BOLLIBA

Deevel dielila pesko nooda pesko laaveha ta sakramenteha. Kristus kokares hin tšundas bolliba ta kvellakiiro. Doola hin sakramenti, dooleske ka doori hin Deevelesko lau džeelo it aro guosos: aro paani, aro maaro ta aro mool. Sakramenti hin noodako dikkime merkni, kai ame vojuvaha te tšalaven mengo passibossa. Aro bolliba ta kvellakiiro Kristus hin tšatšes ta dikkime maneera amengo mańkar.

Boldibosko paani hin normalo, džuuso paani. Deevelesko lau laagime douva hin frelsime paani, dooleske ka douva thouvela meen džuuseske saaro greńńenna. Aro lesko missiako bińiba Kristus bińila te tšeeren saare folki pesko sikjibosko kentenge boldibossa ta sikjibossa.

Bolliba tšeeraha tritto naavesko Deevelesko naaveha. Rańńal raavela triin var paani doolesko ģeeresko praal koon jou bollila ta phennela: "Me bollavaa tuut Daadesko, Tšaavesko ta Kurko Onnosko naaveha." Deevelesko naavesko phenniba sikila, te bolliba hin Deevelesko butti, so meen naa hyövula te tšeeren butti.

■ Tume saare aahhena Deevelesko kenti, ka tume passena apo Kristuses Jeesuses. Saare tume, koon san bollime aro Kristuses, ta tumengo praal hin tšundo Kristus. (Gal. 3:26–27)

■ Douva farabako paalal tumen kaan frelsila kaana bolliba, naa dooleske te tumen doi mukne mejalo dživiba, bi taala Deevel tšerdas tumensa tšihko iego pinsibosko sanniba. Doolesko botnos hin Jeesusesko Kristusesko apre aahhiba. (1. Piet. 3:21)

SO HIN BOLLIBA? SVAARIBA:

Bolliba na aahhela bi paani, bi Deevelesko bihibosko arre hin Deevelesko lau ta paani tšetanes.

SO HIN DAUVA DEEVELESKO LAU?

Douva, so mengo Rai Jeesus Kristus phennena aro Matteusko sisto drabiba: "Džan ta tšeren saare folki mo sikjibosko kentenge ta bollaven leen Daadesko ta Tšaavesko ta Kurko Onnoske naaveha."

(Lutheresko Besko Katekismos)

BOLLIBOSKO NIS

Aro bollibosko sakramentos Deevel khaarla lesko ieges sakka iek naaveha. Dauva nooda daha saarenge, niina kentenge. Jeesus biñadas aanen kenti lesko neer, dooleske ka Deevelesko vollako thaan ñunjula doolenge koone hin sar kenti. Phurnide aanena kenti te bollaven leen ta mangjavena tšetanes fandrensa lesko ñaal. Bollibosko nooda naa phallo mengo džintata dooleske ka bolliba ta passiba hin Deevelesko butti aro meen.

Bolliba tšeerela menna Kristusesko sikjibosko kenti ta kristiano khangarjako lendi. Vañka ame sam mengo föddibosko tiijata tšetano dömmibosko teelal, aro boliba me laha saare prossime ta mengo praal tšuuvaaha Kristusesko džunsiba. Kurko Onnos föddila meen neeves ta nisjila minge passiba, katta vojuvaha len phallo bollibosko lovibonna.

■ Ma dar, me som tšinjom tuut. Me som khardom tuut naaveha, tu sal mango. (Jes. 43:1)

■ Jeesusesko neer komuja anle kenti, te jou tšalilas leen. Sikjibosko kenti niekade anjibongiiren, bi ka Jeesus dikjas douva jou ñoljudas ta phenjas lenge: "Mukken kenten te aven mo neer, ma niekaven leen. Deevelesko vollakoboliba hin sar joon. Tšatšes, koon na lela prissi Deevelesko vollako boliba sar kentos, jou na ñleppula doori." Jou liias kenti lesko gänje, tšundas lesko vast lengo praal ta singladas leen. (Mark. 10:13–16)

SO BOLLIBA DELA TA JELPILA? SVAARIBA:

Bolliba dela prossime grehhi, phirila meribosko ta Bengesko vollata ta dela altino baht saareng, koone passena Deevelesko laave ta lovibi sar doola hin.

SO HIN DAALA DEEVELESKO LAAVE
TA LOVIBI: SVAARIBA:

Doola, so mengo Rai Jeesus Kristus phennela aro Markusesko sisto drabiba: "Koon passela ta hin bollime, douva vela frelssime, bi koon naa passela, douva vela dömmimeske aro bengesko piiri."

SAR PAANI LELA JAKKE BARO MERKNIBA?
SVAARIBA:

Douva naa kokares paani, bi deevelesko lau, so hin it panjaha ta panna passiba apo Deevelesko lau. Uutan Deevelesko laave paani, naa tsi bolliba, bi kokaro paani. Ka doi hin Deevelesko lau douva endo hin bolliba, noodako prastime dživibosko paani ta neevo dživibosko džunsiba aro Kurko Onnes sar kurko Paulus rannela Titukseske, aro doolesko tritto drabiba: "Jou freslsadas meen aro lesko tsihkiba neevo föddibosko ta Kurko Onnos neevibosko haal, so Onnos jou buut raavidas aro meen mengo Phiriboskiiresko Jeesusesko Kristusesko dženom, te ame lesko noodaha vahas hortto aahhime Deevelesko anglal, lahas altino dživiba haagako följa. Dauva lau hin tšatšo."

(Lutheresko Besko Katekismos)

BOLLIBOSKO MERKNIBA

Aro bolliba Deevel tšetina meen aro Kristusesko meriba ta apre aañhíba. Deevelesko Tšau hin merdas mengo haal, ta lesko vinniba meribosta dela minge dieliba aro neevo dživiba.

Bolliba kharla meen te passen kokares apo Kristuses ta te džiiiven paalal lesko maneera. Endou ame mote iekaven sakko diives, te neevo komunisko pañhal arre meen džiiivela iego hēeruno, phurano komunis, koon sterdila meen nikki Deevelesko neeresta.

Jekkar liijime bolliba kandela dženom hilo dživiba. Bollibosko sankiba hin tšatšo endo ka mengo passiba hiidrula. Ka ame passaha apo bollibosko nooda, meen naa mostula iego džooreha te tšeeren fendiba. Kurko Onnos lela nikki menna sakko diives ieko hēeriba ta džangula neevo passiba ta kamliba. Bolliba dela minge bitrañhíba te džiiiven ta te meeren.

■ Džaaanaha tume, te meen saaren koone hin bollate aro Kristus Jeesuses hin bollate aro lesko meriba. Jakkess meen aro bolliba diine te meeren ta gruopimen tšetanes lessa, jakke te ame byrjuvahas te džiiiven neevo dživiba, sar Kristus Daadesko klaaribosko džooreha sam džangime meribosta. (Room. 6:3–4)

■ Džas amenge doolesko haal Deevelesko naal džuuuso džessa ta tšatšes aro passiba, džii raavite džuuuso panjaha. Aahhhen menge uutan hiidriba aro iegiba ta haagiba, taala jou, koon hin diias menge lesko lovibi, hin tšatšo. (Hepr. 10:22–23)

SO AJASAVO PANJAKO
BOLLIBA MERKNILA? SVAARIBA:

Douva merknila, te aro meen aahhime phurano komunis tšeerela fendjiba sakko diives ta doi les mote džonkavel ta del mer saare grehhensa ta bengale kammibonsa, ta doolesko stedos mote sakko diives vel auri ta aahhel apre neevo komunis, koon džiiivela alti sar hortto džintaha ta džuuuses Deeveleske.

KAI DOUVA HIN RANNIME? SVAARIBA:

Kurko Paulus phennela aro Roomasko liinesko houto drabiba: "Ame sam aro Kristus gruopime dženom bolliba aro meriba, jakkes sar Kristus sas apre džangimen Daadesko klaaribossa, jakkes meen mote staaven aro nevo dživiba."

(Lutheresko Besko Katekismus)

RAIESKO KURKO KVELLAKIIRO

Kvellakiiro elle alttarisko sakramentos hin Jeesusesko laagime kurko h̄aaben. Doi jou dela menge lesko truppos ta rat te h̄al ta te pin.

Kvellakiiresko maaro ta mool hin Kristusesko hortto truppos ta rat. Vaḥka ame na vojuvaha te hajuven dauva gariba, ame vojuvaha passen Phiriboskiiresko iega laave, so hin t̄sundo aro kurko Biblos. Sigide Jeesusesko meribosko rassako tiija jou dieladas ta singladas maaro lesko sikjibosko kentenge ta phenjas: "Dauva hin mo truppos." Jakkes niina jou diias mool, so paalal lesko laave hin sankibosko rat, lesko iego rat. Passime apo dala Jeesusesko laaven ame rikkavaha kvellakiiros lesko minsiboske.

Altaris hin Deevelesko neer aaḥhibosko stedos, doolesko pah̄hal kristiano khangari samlila te mangel ta paarkaven Deeveles, ta te h̄unnen lesko laave ta te len prissi kvellakiiresko sakramentos. Aro t̄šetano deevelesko t̄šenstiba ame laha džoor mengo dživiba ta butti.

- Jeesus phenjas: "Koon h̄ala mo mas ta pila mo rat, aah̄hela aro maan ta me aah̄haa aro les." (Joh. 6:56)
- Khangari hunjas ta kanjas passunes apostolengo sikjiba. Deulikaane dživude aro tšetano dživiba, dielade tšetanes maaro ta mangjate. (Apt. 2:42)
- Naako tšaaro, so ame singlavaha, aah̄hela tšetiba aro Kristusesko truppos? Maaro hin innosto, ta jakkes me niina aah̄haha iek truppos, vañka meen hin buut, dooleske ka ame vaha saare partiako liijimeske dotta iek maaresta. (1. Kor. 10:16–17)

SO HIN ALTARISKO SAKRAMENTOS? SVAARIBA:

Douva hin aro maaro ta mool h̄unjime amengo Rai Jeesusesko Kristusesko tšatšo truppos ta rat. Jou hin douva kokares tšundas menge deulikaanenge te h̄an ta te pin.

KAI DOUVA HIN RANLE? SVAARIBA:

Kurke evakeliუმengo ranniboskiire Matteus, Markus ta Luukas ta panna kurko Paulus phennena jakkes: "Mengo Rai Jeesus Kristus, douva rat, ka jou sas purrime, liias jou maaro, paarkadas, dieladas ta diias pesko sikjibosko kentenge ta phenjas: Len ta h̄an, dauva hin mo truppos, so tumengo h̄aal daha. Tšeeren douva mo minsiboske. Jakkes jou liias niina tšaaro h̄aabenesko paalal, paarkadas ta diias lesko sikjibosko kentenge ta phenjas: Len ta pin datta saare; dauva tšaaro hin neevo sankiba aro mo rat, so tumengo h̄aal hin raavime greh̄hengo prossimeske. Jakke buut var ka tume pina dotta, tšeeren douva mo minsibosko h̄aal."

(Lutheresko Besko Katekismos)

KVELLAKIIRESKO NIS

Aro kvellakiiro ame minsavaha Kristusesko truĥĥulesko meriba. Apo Golgatako truĥĥul Deevelesko innasto Tšau, Deevelesko besko bakro, ravjas pesko rat ta merdas hilo bolibako ĥaal. Aro Kristusesko trupposko ta rattesko sakramentos apo truĥĥul Deevelesko nisjime Kristus dela pes menge.

Kvellakiiresko nis, greĥĥengo prossiba, daha menge aro doi laave, so menge phennaha ka me laha sakramentos: "tukko ĥaal diilo". Ka ame passaha dala laave ta laha prissi maaro ta mool, ame laha deulikaano ĥaaben, so neevjila mengo dživiba ta tiljila aro meen kamliba kajo mengo neerune komujen. Kvellakiiro tšetila meen aro Kristus ta maĥkar meen. Douva rikkavaha tšetanes deuline huupengo ta saare kurkengo maĥkar.

Ka me rikkavaha kvellakiiro doi ame aaĥĥaha aro Kristuses ta jou sote aaĥĥel aro meen. Kristusesko truppos, dživibosko maaro, ĥaĥila ta džorila douva deulikaano dživiba so hin byrjudas aro bolliba. Kristusesko rat hin bimeribosko dramb, so sasjila meen ta nisjila menge altino dživiba. Kvellakiiro hin naaluno faraba dotta juulako ĥaabenesta so hin aro deulino stedos, kai Kristus jekkar samlila saare pesko iega.

- Jou liidadas straffiba, jakkes te meen aahhelas freediba, lesko heujengo priisaha ame sam sasjime. (Jes. 53:5)
- Ka Jeesus taala haijas lensa, jou liias maaro, paarkadas Deevel, dieladas maaro ta diias douva lenge. Taala lengo jakka phirjudiile ta joon pinsade les. (Luuk. 24:30–31)
- Jeesus phenjas: "Me som dživbosko maaro. Koon vela mo neer, jou na tšekkar aahhela bokalo, ta koon passela apo maan, na tšekkar aahhela truhalo." (Joh. 6:35)

SO AJASAVO HĀHĪBA TA PIVIBA GOTTLA? SVAARIBA

Douva dissula auri laavenna "tumengo haal diijime ta raavimen grehheengo prossimeske". Menge daha dala laavensa aro dai sakramentos prossiba, dživiba ta igriba, taala kai hin grehheengo prossiba, doi hin niina dživiba ta igriba.

SAR STOPAKIIRO HĀHĪBA TA PIVIBA VOJULA TE TŠEEREN TŠI JAKKE BAARES? SVAARIBA:

HĀhĪba ta piviba na tšeerena douva, bi dai aahhime laave "tumengo haal diijime ta raavime grehheengo prossimeske". Dala laave tšetanes stopakiiro haahibossa ta pivibossa hin sakramentosko maħkurno stedos. Douva koon passela dala laave, iegila douva so doolengo arre ta phenniba hin, "grehheengo prossiba".

(Lutheresko Besko Katekismos)

KVELLAKIIRESKO MERKINIBA

Sakkaiek koon lela kvellakiiro, lela sar Kristusesko lau phennela lesko truppos ta rat. Kvellakiiresko forma hin tšundo apo Kristusesko buttiako praal, naa kvellakiiresko elle prissi liijiboskiiresko praal. Hortto kammiba dooleske koon lela kvellakiiro hin passiba, so merknila passiba apo Kristusesko laaven. Ame vojuvaha svaago passibossa rikkaven phallo dotta, te Kristusesko truppos ta rat hin diilo mengo haal.

Aro kvellakiiro lena te dielaven, vahka na hajuvenas doolesko pherdo merkniba. Kristusesko truppos ta rat mote froojimen vauro haahibosta ta pivibosta. Kentenge koon lela kvellakiiro mote džeenjaven doolesko merkniba. Noodadiilo khangarjako lenda vojula kokares lel kvellakiiro, dooleske ka jou hin liias sikjiba kvellakiiresta ta iegadas khangarjako passiba.

Kvellakiiro hin starkide saare deulikaanenge. Ka me dikkaha meen kokaren, meen mote tšennaven, te ame aahhaha bipassibongiire ta bikamlibongiire. Ame hyövuvaha dauva kvellakiiro. Kristus khaarla pesko tafla horttas doolen, koone pinsavena peen sar grehhibongiire.

- Jeesus phenjas: "Aven mo neer, saare tumen koon hin buttiatta ta byördenna džaalime. Me daa tumenge hyyliba." (Matt. 11:28)
- Sakkaiek mote dikkel pes kokares, sigide ka h̃ala dala maaro ta pila datta tšaaresta. Douva, koon h̃ala uutan tenkiba, te puh̃h̃iba hin Kristusesko truppоста, h̃ala ta pila peske dömmiba. (1.Kor. 11:28–29)

KOON TAALA LELA PRISSI DAUVA
SAKRAMENTOS DOOGAVITIKAS? SVAARIBA:

Faastiba ta truppovitiko fäardiba hin bi ehe tših̃ko aurino maneera, bi horttas doogavitiko ta tših̃kas fäardime hin douva, koon passela dala laave: "tumengo h̃aal diijime ta raavime greh̃h̃engo prossimeske". Naa doogavitiko komunis ta uutan fäardiba hin bi douva, koon na passela dala laave elle koon grunnila doola, daala lau "tumengo h̃aal" na puh̃h̃ela vauro ka passuno džii.

(Lutheresko Besko Katekismos)

Biblos,
batesa,
mangjiba
ta singliba

40

BIBLOS

Deevesko rakkiba menge

Biblos hin deulikaanengo kurko liin. Aro Phurano ta Neevo Testamentos rakkavena Deevesko buttienna ta lesko kamlibosta kajo saare komujen. Jakke sar Kristus niina aro Biblos hin komuniskiba ta deulino tšunde tšetanes. Aro Biblos Deevel kokares rakkila menge komujengo tšimbaha.

Sar Deevesko lau Biblos roodela ta frestila meen, te nangaven mengo iego ĥeeriba ta bipassiba. Douva sikila sar speeglos, saave ame horttas sam. It tiija douva risila mengo jakka aro Phiriboskiires, koon hin tšerdas mengo ĥaal douva, so me na vojude tšeeren. Kristus ta lesko kamliba kajo meen hin gliisos aro Biblosko hajiba.

Taala ka me na vojuvaha te tšuuven mengo dživiba apo mengo iego džoor, meen mote pappales rikkaven phallo Deevesko laavesko lovibonna. Ka ame drabavaha ta ĥunnaha Deevesko laave, Kurko Onnos tennila meen neevo passiba ta bidarjakiiriba.

■ Tukko lau hin mo jangakiiro, so jangila mo fieri, douva hin jang aro mo džaaben. (Ps. 119:105)

■ Na helle iek profetaaluno lau naa aulo phukime komujengo kammibosta, bi komuja hin rakkade Kurko Onnosko rigimen douva, so joon hin Deevelesta liine. (2. Piet. 1:21)

41

BATESA

Prossibosko lau minge

Aro batesa Deevel prossila minge saare grehhi. Deevelesko bihibosko ta lesko laavesko jang meen mote boijuven, te ame sam barvale prissi les tenkibonna, laavenna ta buttienna. Deevelesko kamliba dela minge bidariba te iegaven mengo dohhiba.

Ame vojuvaha iegaven mengo grehhi Deeveleske aro tsetano deevelesko tšenstiba, aro personalos batesa elle hukarno mangjiba. Ame vojuvaha te batesaven rahhaleske elle vauro deulikaaneske, ka iego pinsiba saaknila naaka na dela freediba. Batesako liijiboskiiro hin phando, te jou na rakkila dotta, katta hin rakkade aro batesa.

Aro batesa me hunnaha prossibosko ta dristibosko laave, so hunjuna minge. Grehhosko nikki phiribosko laave hin tšatše, ta doola hin Deevelesko lovime ta lesko iega laave. Deevel khossela mengo saare grehhi nikki Kristusesko haal. Lesko uutan kammibosko nooda tšeerela meen phirimeske ta dela minge tšihko iego pinsipa.

■ Me iekadom tukke mo grehhi, naaka na garadom mo bengale tšeeribi. Me phenjom: “Me iegavaa mo grehhi Rajjeske.” Tu diial prossiba mo bengale tšeeribi, liial nikki mo grehhenko byörda. (Ps. 32:5)

■ Jeesus phordidas kajo leen ta phenjas: “Len Kurko Onnos. Kooneske tume dena prossiba, leske doola hin prossime. Koonesta tume niekavena prossiba, jou na lela pesko grehhi prossimen.” (Joh. 20:22–23)

SO BATESA MERKNILA? SVAARIBA:

Aro batesa hin dui dielos: vaagos iegavaha grehhi, ta vaures laha grehhenko nikki phiriba elle prossiba, sar Deevel kokares phennelas douva. Douva na laha iengong te bipassen, bi mote passen drouves, te grehhi jakkes hin prossime aro deulino stedos, Deevelsko anglal.

SAAVO GREHENNA TAALA MOTE BATESAVEN? SVAARIBA:

Deeveske mote iegaven dohhiba aro saare grehen, panna doolen, katta ame na džaanaha. Jakke ame tšeeraha aro Amaro Daad -mangjiba. Batesakiireske meen mote iegaven bi doola grehhi, so me džaanaha ta pinsavaha aro mengo džii.

SO GREHI DOOLA HIN? SVAARIBA:

Roode to stedos deh bihibosko jelpipossa, vahka tu sal daad elle dai, tšau elle tšai, sesso, sessi elle busikaano: sal tu iego heeruno, sal tu aahntal bipassuno, laato, hójime, nakvalo ta kouvalo, sal tu phenjal elle tšerdal tšekkeske bengalo džinta, sal tu mukjal elle bengales tšerdal saaki ta anjal skaada?

(Lutheresko Besko Katekismos)

42

MANGJIBA

Džesko rakkiba Deevelessa

Mangjiba hin komunisko manera te aahhel ta te džiivel Deevelesko muodako naal. Douva hin it normalo ta mostime deulikaano dživiboske sar phordiba trupposke. Deevel dikkela meen sakko tiija, ta ame vojuvaha te rakkaven leske ta jou menge.

Mangjiba vojula te aahhel uutan laave, pinsardo mangjibosko drabiba elle phirro rakkiba Deeveleske. Ame vojuvaha te mangel kokares, vaurensa elle tšetanes hilo khangarjaha. Kammaha jelpiba menge kokareske elle vaurenge ta parkavaha nisjena so sam liine. Mangjiba hin niina Deevelesko pattiako diiben, lesko saaro vollako iekiba ta stanniba teelal lesko roodibosko ta kamlibosko jakken. Deevel kokares bihila meen mangel aro nyöda ta te passen lesko jelpiba.

Kvellako mangjiba so hin sikjime kentosko tiija jelpila siilaves Deeveles hilo dživibosko tiija. Niina sarra ta haabenesko mangjibi hin sakko diivesko beska Deevelesko tšenstibi. Sarra ame parkavaha Deevel rassako tiijako siilibosta ta kammaha lesko singliba aro mengo buttia. Haaabenesko tiija ame parkavaha Deevel lesko tšihkibosta. Kvella ame kammaha prossiba mengo grehhenna ta mukkaaha meen kokaren ta vauren Deevelesko gänje.

■ Ma aahhen mulane tšitšiatta, bi rigaven alti douva, so tumen starkavena, mangjibossa, kammimen ta parkaven Deevelesko džaanimen. Taala Deevelesko freediba, so praal saaro džaaniba, siilila tumengo džii ta tenkibi, jakkes te tume aahhena aro Kristus Jeesuses. (Fil. 4:6–7)

■ Biha siqide saaren te kammen, mangen, rikkaven naalune mangjibi ta parkaves saare komujengo haal, raadžengo ta saare vollako rikkibongiirengo haal, te ame lahas džiiiven hukcardo ta freedimen dživiba, saare maneri hortto deulikaano ta kuŕ dživiba. Ajasaavo mangjiba hin hortto ta Deevelesko džintaha, mengo frelssiboskiireske, koon kammela, te saare komuja venas frelssime ta vena te pinsaven tšatšiba. (1. Tim. 2:1–4)

SARRAKO MANGJIBA

Ka tu sarra aah̄heha apre to vondrosta singla tuut kurko truh̄hulesko merkneha ta phen:

”Daadesko Deevelesko ta Tšaavesko ta Kurko Onnosko rikkiba. Amen.”

Doolesko paalal draba to tšangensa elle sterto aah̄himen to passibosko iegiba ta Amaro Daad –mangjiba. Ke tu kammeha, phen panna följime besko mangjiba:

”Me parkavaa tuut, deulino Daad, to kamlo Tšaavesko Jeesusesko Kristusesko haal, te tu hin siiladal maan sisto rat saare skaadibosta ta faarlibosta. Me kammaa tuut: siila maan niina byrjime diivesko greh̄henna ta saare bengalibosta, te mo tšeeribi ta hilo dživiba aah̄henas to džintaha. Me daa mo kokares, truppos, marmo ta saare manna, aro to vast. Kurko englos mo aah̄hel mansa, te bengalo aulosmannos na lelas manna tši volla. Amen.”

Paalal to džambimen džiili, fani deh̄ bih̄ibosta, dža bahtalo džintaha aro to butti.

(Lutheresko Besko Katekismos)

KVELLAKO MANGJIBA

Ka tu džaha te pah̄hives singla tuut kurko truh̄hulesko merkneha ta phen:

”Daadesko Deevelesko ta Tšaavesko ta Kurko Onnosko rikkiba. Amen.”

Doolesko paalal draba to tšangensa elle sterdo aah̄himen to passibosko iegiba ta Amaro Daad mangjiba. Ke tu kammeha, phen panna följime besko mangjiba:

”Me parkavaa tuut, deulino Daad, to kamlo Tšaavesko Jeesusesko Kristusesko haal, te tu hin siiladal noodibossa maan dzeelime diives. Me kammaa tuut: prossa maan saare greh̄henna, koonensa me som tšerdal bangiba, ta siila maan noodibossa aavime rassako tiija. Me daa mo kokares, truppos, marmo ta saare manna, aro to vast. Kurko englos mo aah̄hel mansa, te bengalo aulosmannos na lelas manna tši volla. Amen.”

Taala hast dža bahtales pah̄hives.

(Lutheresko Besko Katekismos)

MANGJIBA ANGLAL HĀMNASKIIRO

”Saarengo jakka tuut vollavena, Rai, ta tu daha lenge lengo hāaben tiijaha. Tu phiraveha to vast ta hāhaveha to tšihko kammibossa saaren, koon džiivena.”

Deevelesko tšihko kammiba merknila dai barvalo hāaben saarengo džiido aahhībongiirenge, jakkes te doola vojuvena aahhen lohane dotta ta tšihko džintaha. Bango omsorga ta bokaliba hin sar stanniba anglal ajasaavo tšihko kammiba.

Taala drabavaha Amaro Daad ta fōljime mangjiba:

”Rai Deevel, deulino Daad, singla meen ta daala to nisji, so tu aro to baro tšihkibossa daha menge te lohimen, aro Jeesus Kristusessa, mengo Rajessa. Amen.”

MANGJIBA HĀMNASKIIRESKO PAALAL

”Parkaven Raijes, taala jou hin tšihko, taala lesko nooda hin alti. Jou dela hāaben saarengo, koone džiivena, kaarnengo valpenge, ka doola dena lyija lesko ring. Jou na kammela gresko džoor naaka džeenesko pierengo hastiba. Jou kamlila doolen, koone les darrena, koone tšuuvena lengo haaga aro lesko nooda.”

Taala drabavaha Amaro Daad ta fōljime mangjiba:

”Ame parkavaha tuut, Rai Deevel ta Daad, saare to tšihko buttienna aro Jeesus Kristus mengo Rai, tuut, koon džiiveha ta vollaveha alti. Amen

(Lutheresko Besko Katekismos)

43

RAIJESKO SINGLIBA

Rai mo singlavel tumen ta mo siilavel tumen.

Rai mo sikavel lesko muoda tumenge
ta mo del tumenge noodiba.

Rai mo risavel pesko muoda tumengo ring
ta mo del tumenge freediba Daadesko
ta Tšaavesko ta Kurko Onnosko naaveha.

Amen.

(4. Moos. 6:24–26)

Sakko diives ame džiivaha aro Deevelesko singliba. Lesko tšiĥkiba ta noodiba hin trystal meen. Rai siilila mengo dživiba, vaĥka ame na alti pinsavaha lesko kamlibosko drom. Jou diias menge arruno freediba, so rigila meen maĥkar dživibosko phagirba. Aro Deevelesko singlibosko siila ame vojuvaha jekkar niin meeren.

Ka ame singlavaha vauren elle kammaha singliba menge kokarenge, ama vojuvaha te passen doi, te tritto tšetano Deevel risila mengo ring ta hin mensa.

■ Mo vel tumenge saarenges mengo Raijesko Jeesus Kristusesko nooda, Deevelesko kamliba ta Kurko Onnosko tšetiba! (2. Kor. 13:13)

ROOTIBA

Aro rootiba sikavaha ar dielesko numra. Ke tši dielos na dissula rooti-bosko lau bi doolesko phukime saaka, numra hin kursime.

- Aaviba (Kristosko) 18, 23
Aavime tiija 7,18, 23
Alsindaagiba 14, 18, 24,
27, 33, 35, 36, 38, 42;
13, 17
Altaris 37
Altiba (dik alsindaagiba)
Amen 24, 33, 42, 43
Angluno mangjiba 42;
18, 27, 29, 33
Apostoliba 21, 37
Apre aahñhiba 15, 18, 19,
23, 24, 34, 36
Barjiba 4, 6
Batesa 41; 22, 30, 36
Batesasko skoola 39
Beng 15, 17, 18, 28, 31,
32, 35
Beng 15, 31, 32
Bengalo 1, 2, 5, 8, 9, 11, 13,
14, 17, 18, 22–24, 27–29,
31, 32, 36, 41, 42
Bengesko piiri (dik pan-
na nahibosko stedos)
18
Bengesko piiri 14, 18, 35
Bengesko piiri 17
Biblos 3, 18, 31, 37, 40
Bideula 1, 7; 26
Bihaagiba 14, 17, 31
Biñhiba 1–12, 25, 31, 33,
34, 41, 42
Bimeriba 23, 38
Bipassiba 22, 39, 40
Boliba 3, 6, 10, 13–15,
17, 20, 21, 24, 27–29,
31–33, 38
Bolliba 20, 21, 26, 34–36,
38
Boodiba 18, 20, 27, 33
Butti 1, 4–13, 16, 19, 20,
22, 23, 26, 27, 30, 34–37,
40–42
Butti 3, 7, 10, 22, 25, 28,
29, 34, 39, 42
Daad (Deevel) 12–15, 18,
19, 21, 23, 25–30, 32–34,
36, 41–43
Daad 4, 6, 11, 25, 30, 41
Dai 4, 6, 16, 20, 41
Deevel 1–3, 5, 12–14, 19,
25, 26, 40, 42, 43
Deevelesko hooli 5, 11,
17
Deevelesko kamliba 1, 2,
5, 12–15, 24, 27, 30, 40,
41, 43
Deevelesko kammiba
1–5, 9–11, 13, 14, 17, 23,
25, 27, 28, 30, 33, 42
Deevelesko kurkiba 1–3,
15, 19, 26
Deevelesko lau 3, 13,
19–21, 26–28, 30, 31, 34,
35, 37, 40, 41
Deevelesko nau 2, 16, 26,
28, 34
Deevelesko pinsiba 1, 4,
8, 19
Deevelesko Tšau 12, 14,
16–18, 23, 28, 34, 36, 38,
42, 43
Deevelesko tšenstiba 3,
37, 41, 42

- Deevelesko voolako bo-
 liba 15, 18, 27, 28, 33, 35
 Deula 3, 7, 12, 13, 15, 18,
 24, 25, 27–29, 32, 33,
 38, 41
 Deula staaviba 18
 Deulesko doogime 18,
 22, 27, 35, 36; 19
 Deulikaano (dik passi-
 boskiiro)
 Deulikaano 18, 20–22,
 28, 31, 32, 37, 39–41; 35
 Deulikaano dživiba 38,
 42
 Diakonis (tšenstiba) 5,7,
 10, 29
 Diiben 17, 38
 Doĥĥiba 8, 30, 35, 41
 Džaaniba 13
 Džiftiba 6
 Džiftibosko phagirba
 6,7, 10
 Džiftibosko froojiba 6
 Džii 1, 9, 11, 12, 15, 19, 26,
 27, 30, 33, 36, 39, 41, 42
 Dživiba 1, 3–6, 8–15,
 17–19, 21–29, 31–38, 40,
 42, 43
 Dživibosko aaĥĥiba 7,
 29; 13
 Dživibosko maneera 29
 Džumiba 18
 Dömmiba 5, 14, 17, 18,
 23, 33, 35, 39
 Ekumenis (tšetiba) 20,
 21, 33, 38
 Englos 13, 16, 26, 42
 Evangeliumos 20, 21,
 24, 37
 Faatiba 9, 10, 36
 Faatiba 9, 31
 Fandros 35
 Fendjiba 36; 30, 41
 Fendjiba 36; 41
 Freediba 15, 19, 21, 29–
 31, 33, 38, 41–43
 Freestiba 25, 31, 40
 Frelssiba 15, 18, 26, 34,
 35, 42; 19, 22, 36
 Förbyytiba 31
 Garime saaka 9, 12, 37
 Greĥĥesko mukkiba
 (dik batesa)
 Greĥĥesko phukiba (dik
 batesa)
 Greĥĥos 9, 14, 15, 17–20,
 22, 24, 26, 30, 31, 34–39,
 41, 42
 Grunnavaa 28, 29, 39, 41
 Gruopiba 17, 18, 23, 36
 Ĥaabenesko mangjiba
 42
 Haagiba 1, 14, 21, 23, 26,
 35, 36, 42
 Hajiba 1, 3, 11, 13, 16, 18,
 24, 28, 31, 37, 39, 40,
 42; 12
 Ĥluutibosko tiija 18, 28,
 32; 23, 24
 Ĥoĥĥiba 2, 8; 7
 Horttibosko faniba 13,
 18; 4, 5, 8, 9, 33
 Hostoris 12–14, 16, 21
 Ĥukkirba 3, 41
 Huupa 6, 11, 13; 4
 Ĥyylibosko diives 3
 Iegiba 7, 9, 10, 13, 29, 32
 Iego ĥeeruno 1, 7, 9, 28,
 30, 31, 36, 40
 Iego pinsiba 34, 36, 41
 Jeesus 3, 14–19, 21,
 23–26, 28, 30, 35, 37,
 38, 41
 Kamliba 1–15, 19–22, 24,
 27, 30, 36, 38, 40, 41, 43
 Kamlibosko biĥĥiba 5; 1,
 10, 15
 Kanniba 4, 14, 17, 18, 27

Katolika 21
 Kentosko bolliba 35
 Khaariba 19–21, 24, 28, 35, 39
 Khangari 12, 20, 21, 24, 27, 35, 39
 Khangari 20, 21, 37, 39, 42
 Komuneske aaviba 14, 16, 18; 40
 Komunesko thaan 7, 14, 16, 17, 35
 Komunis 5, 6, 10, 11, 13–18, 26–29, 33, 36, 40, 42
 Kristos 14, 15, 17–27, 30, 32–43
 Kristusesko truppos 20, 23, 37, 38
 Kurke 19, 21, 24, 33, 38
 Kurkiba 19, 22, 24; 12
 Kurko 2, 3, 15, 16, 18–21, 24, 26, 17, 34, 35, 37, 40, 42
 Kurko 3; 18
 Kurko Onnos 12, 16, 18–21, 24, 25, 27, 33–36, 40–43
 Kurriba 4, 5
 Kvellakiiresko mangjiba 42
 Laaga 9–11
 Lau (dik Deevelesko lau)
 Liidiba 5, 13–15, 17, 18, 24, 28, 31, 38
 Liijime Grehhos 15, 19, 22, 35
 Lohiba 3, 6, 14, 15, 19, 24, 30, 42
 Louvo 1, 7, 29
 Loviba 2, 4, 11, 12, 18, 19, 22, 24, 27–29, 31, 33, 35, 36, 40, 41
 Luonibosko thaan 12, 13, 27, 29
 Maaro 29, 34, 37–39; 42
 Mangjiba 2, 3, 18, 21, 25–33, 35, 37, 41, 42
 Maria 16, 18, 26
 Marmo 1, 13, 16, 22, 32, 42
 Meriba 7, 14–19, 22–24, 31, 32, 35–38, 43
 Meriba diiben 5, 10; 7
 Messias 14
 Mool 34, 37, 38
 Naaluno volla 4, 5
 Natura 7, 13
 Nau 2, 3, 15, 16, 19, 26, 28, 34, 35, 43
 Neeruno komunis 1, 4, 5, 7–10, 15, 19, 22, 30, 38
 Nevo föddiba 35; 19, 22, 36
 Nevo Komunis 36; 8, 19, 22
 Nis 1, 4, 5, 7, 12–15, 19, 24, 25, 29, 35, 38, 42
 Nooda 6, 11, 18–20, 22, 27, 28, 30, 32, 34–36, 42, 43; 41
 Noodadiilo 39
 Noodibosko guosi 20; 34
 Noodibosko nisja 19, 24
 Omsorgiba 4, 13, 25, 29; 7, 20
 Onnos (komunis) 6, 16, 25
 Onnos (dik Kurko Onnos)
 Onnosko heldos 19
 Oppenbaariba 1, 11, 12, 26
 oppenbaariba 4, 6, 8
 Paani 34–36
 Paargiba 2, 12, 13, 26, 29, 37, 38, 42
 Passiba 11–16, 18–29, 31, 32, 34–36, 38, 39, 41; 1

- Passiba 2, 4, 8, 9, 11,
 13, 16, 18, 20, 24, 25,
 28–30, 32, 33–37, 39,
 40, 42, 43
 Passuno 4, 19, 22, 37
 Pattiba 2–4, 6, 8, 15, 26,
 33, 42
 Phiriba 8, 14, 15, 17, 18,
 30, 32, 35
 Phiriboskiiro 15, 16, 35,
 37, 40
 Phukiba 2, 11, 12, 15, 22,
 25, 28, 30, 33, 36, 39,
 41, 42
 Phurano komunis 36;
 8, 22
 Phurnide 4, 35
 Presiba 17, 18, 35; 12
 Prossiba 5, 6, 22, 24, 30,
 35, 37–39, 41, 42
 Rañhal 34, 41; 20
 Rai 1, 2, 15, 18, 21, 28, 33,
 37, 43
 Raiesko kvellakiiro 20,
 34, 37–39
 Rat 17, 18, 37–39
 Religion 11; 1, 14
 Rootiba 1, 3, 7, 8, 10, 11,
 21, 27, 31
 Saaro volliboskiiro 13,
 17, 18, 25, 27, 42
 Sakramentos 21, 34–39;
 20
 Sankiba 34, 36, 37
 Sarrako mangjiba 42
 Seksuaalos 6
 Siiliba 1, 11–13, 19, 22, 30,
 33, 36, 39, 40, 42; 23
 Siiliba 4–10, 13, 31, 32
 Singliba 3, 35, 37, 42, 43
 Skaadibosko volli 15, 17,
 18, 28, 31, 32, 35
 Solharviba 2
 Sonatiko laaga 8, 10
 Sömsiba 17, 22; 18
 Trittotšetiba 12, 26, 34,
 43
 Truñhul 17, 38; 18
 Truñhulesko merknos
 42
 Truppos 3, 13, 20, 21, 23,
 24, 29, 32, 36–39, 42
 Trystalo thaan 7
 Tšatšiba 8, 13, 18, 24, 42
 Tšau (dik Deevelesko Tšau)
 Tšeer 9, 13, 29; 4, 6
 Tšeeriba 1, 3, 5–8, 10,
 12, 13, 21, 24, 25, 33; 23,
 27, 29
 Tšeeriboskiiro 8, 12, 13,
 25
 Tšensta (khangarjako)
 20, 34, 41
 Tšenstavaa 2, 4, 6, 10, 13,
 18, 21, 24
 Tšetano thaan 4–6, 9, 11
 Tšetiba 20, 21, 24, 33,
 37–38, 42, 43
 Tšihko 1, 4, 5, 7–13, 19,
 22, 23, 25–31, 34, 39,
 41–43
 Tšihko aañhiba 4, 5, 7, 11
 Tšimbiba 8
 Tšooriba 7, 10, 41; 9
 Tšuuuviba 14, 19, 21, 27,
 34; 20
 Volla 1, 4, 9, 13–15, 17, 18,
 25, 27, 31–33, 35, 42
 Vollako boliba (dik. Dee-
 velesko vollako boliba)

ISBN 978-951-789-744-0

